Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 90 (10687) / 1978 чылдың апрель 18, вторник | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 көп.

Социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш, империализмге удур демиселге бүгү чурттарның ажылчы чоннарының күчүлүг идейлиг чепсээ — марксизм-ленинизм делгерезин!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ САГЫЛГА-ЧУРУМУ

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге совет кижилерни кижизидериниң, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарының айтырыглары амгы үеде партия болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының, күш-ажылчы коллективтериин ажыл-чорудулгазынга кол черни ээлеп турар. «Бодунуң шилип алганы ниитилелге ажыктыг ажыл-чорудулганың талазы-биле ак сеткилдиг ажылдаары, күш-ажылдың сагылга-чурумун сагыыры— ССРЭ-ниң күш-ажыл кылып шыдаар хамааты бүрүзүнүң хүлээлгези болгаш алдарының херээ» деп ССРЭ-ниң Конституциязында бижээн.

Ажыл-агый адырының бүгү участоктарынга эң бедик организастыг чорукту, корум-чурумну болгаш сагылга-чурумну тургузарынга эргежок чугула хөй-ниити-политиктиг байдалды партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары администрация-биле кады бүдүрүлге бүрүзүнге, коллектив бүрүзүнге тургузар хүлээлгелиг дээрзин СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунга база катап онзалап демдеглээн.

Ол бүгүнү удуртулга болдургаш, чер-черде партия организациялары күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге ажылчы чоннарны кижизидер, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле республикага эвээш эвес ажылды чорукан. Сөөлгү чылдарда чамдык эки түүнелдер чедип алдынып турар. 1976 чылдыы-биле деннээрге, улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга эрткен чылын чылдагаан чокка ажыл шагы үзер чоруктар бир кижиге онааштыр үлетпүрге 10 хуу, тудугга— 16 хуу, автотранспортка 13,4 хуу кызырылган.

«Каа-Хем» разрезте, «Тыва кобальт» комбинатта, республика типографиязында, «Росводпром» каттыжыышкынында демир-бетон кылыглар заводунда, «Востоксантехмонтажтың» мехколонназында, «Кызыл ЦЭС тудуг» эргелелинде, Тыванын геологияшинчилел экспедициязында, «Тыва коммунэнергода» болгаш өске-даа мурнакчы коллективтерде чылдагаан чокка ажыл шагы үзер чоруктар чок деп чугаалап болур.

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге ажылчыннарны кижизидерингe оларның ортузунда организастаттынган социалистиг чарыштың салдары улуг. Социалистиг хүлээлгени алган ажылчын ону чүгле күүседир эвес, а харын ажыр күүседирибиле ажылдаар чүве төлээде, чарыштың дээштинин бедидер, моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкиннерин улам эки ажыглаар, ажылчын бүрүзү күш-ажылчы бедик мергежилин көргүзүп, хүндүткелди чаалап алган турарын чедип алган турзун дээш партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары тодаргай хемчегларни ап турар. Ол талазы-биле эки чижектерни «Тудуг кезектери» комбинатта В. Э. Саттың удуртканы арматура цехинин, тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводунун И. С. Семиниге удуртканы ыяш ажылдап кылыр цехинин, «Кызыл тудуг» эргелелинде М. Д. Шиповаленконун удуртканы бригадазының, пассажирлер АТБ-зинде Г. Ф. Андреевтин, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйында А. А. Башулиниин удуртканы бригадаларының ажыл-ижинден көрүп болур.

Коллективтиг кижизидилгенин ёзулуг университеттери— ажылчы чоннарның хуралдары болгай. «Росводпромнун» демир-бетон кылыглар заводунун, № 1 АТБ-ниң, мебель фабриказының коллективтери бүдүрүлге хуралдарының кижизидикчи ужур-дузазын чедип ап турарындан, ында ажыл шагы үзер чоруктар эрткен чылдың деннелинден дыка эвээжээн.

Ынчалза-даа күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр таварылгалар үлетпүр бүдүрүлгелериниде амдаа бар. Чүгле эрткен чылын чылдагаан чокка ажыл шагы үскенинден 40 мун кижи-хүнү ажылдаттынмаан, азы ону чижеглеп алырга хүнде-ле 200 кижи ажылдавайн турганынга деннежир. Оон уржуундан 820 мун рубльдин үлетпүр продукциязы чедир бүдүртүнмээн, 6 миллион хире тонна-километр ажылдаттынмаан-дыр. Ылангыя «Сельхозтехника» каттыжыышкынының бүдүрүлгелериндe болгаш организацияларында, тараа продуктулар эргелелинде, ыяш ажыл-агый эргелелинде, «Тыва көдээ тудуг» тресте болгаш оон-даа өске чамдык бүдүрүлгелерде партия, профэвилел органнарының күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарының айтырыынче кичээнгейи кошкак. А Кызылдың пиво заводунда, Туранның хлеб заводунда, «Сельхозтехниканың» Кызыл-Мажалыкта салбырында коллективтиг хуралын доктаамал эвес эрттирип, анаа күш-ажылдың сагылга-чурумунун дугайында айтырыларны чугаалашпайн турар.

Шалыпчы күш-ажылдың чылында үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының ажылдакчыларының мурнунда сорулгалар улуг. Оон күүселдезин чедип алырда коллектив кежигүннерин күш-ажылдың сагылга-чурумунга кижизидер, оларның политиктиг билики бедидер, организакчы, чурумнуг чоруун чедип алыр талазы-биле ажылдарны партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары чорудуп, ажыл шагын чогумчалыг ажыглаарынга, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге оларны кижизидер хүлээлгелиг.

СЭКП обкомунуң бюрозунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

1978 ЧЫЛДЫҢ I КВАРТАЛЫНДА МАЛ ПРОДУКТУЛАРЫН БҮДҮРЕРИН БОЛГАШ КҮРҮНЕГЕ САДАРЫН КӨВҮДЕДИР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ РАЙОННАРНЫҢ БАЗА АЖЫЛ-АГЫЙЛАРНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш 1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир база бүдүрүлгенин ажыктыын болгаш ажылдың шыпарын бедидер дээш демиселди күштелдирер дээш социалистиг чарыштың салдары улуг. Социалистиг хүлээлгени алган ажылчын ону чүгле күүседир эвес, а харын ажыр күүседирибиле ажылдаар чүве төлээде, чарыштың дээштинин бедидер, моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкиннерин улам эки ажыглаар, ажылчын бүрүзү күш-ажылчы бедик мергежилин көргүзүп, хүндүткелди чаалап алган турарын чедип алган турзун дээш партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары тодаргай хемчегларни ап турар. Ол талазы-биле эки чижектерни «Тудуг кезектери» комбинатта В. Э. Саттың удуртканы арматура цехинин, тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводунун И. С. Семиниге удуртканы ыяш ажылдап кылыр цехинин, «Кызыл тудуг» эргелелинде М. Д. Шиповаленконун удуртканы бригадазының, пассажирлер АТБ-зинде Г. Ф. Андреевтин, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйында А. А. Башулиниин удуртканы бригадаларының ажыл-ижинден көрүп болур.

Коллективтиг кижизидилгенин ёзулуг университеттери— ажылчы чоннарның хуралдары болгай. «Росводпромнун» демир-бетон кылыглар заводунун, № 1 АТБ-ниң, мебель фабриказының коллективтери бүдүрүлге хуралдарының кижизидикчи ужур-дузазын чедип ап турарындан, ында ажыл шагы үзер чоруктар эрткен чылдың деннелинден дыка эвээжээн.

Ынчалза-даа күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр таварылгалар үлетпүр бүдүрүлгелериниде амдаа бар. Чүгле эрткен чылын чылдагаан чокка ажыл шагы үскенинден 40 мун кижи-хүнү ажылдаттынмаан, азы ону чижеглеп алырга хүнде-ле 200 кижи ажылдавайн турганынга деннежир. Оон уржуундан 820 мун рубльдин үлетпүр продукциязы чедир бүдүртүнмээн, 6 миллион хире тонна-километр ажылдаттынмаан-дыр. Ылангыя «Сельхозтехника» каттыжыышкынының бүдүрүлгелериндe болгаш организацияларында, тараа продуктулар эргелелинде, ыяш ажыл-агый эргелелинде, «Тыва көдээ тудуг» тресте болгаш оон-даа өске чамдык бүдүрүлгелерде партия, профэвилел органнарының күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарының айтырыынче кичээнгейи кошкак. А Кызылдың пиво заводунда, Туранның хлеб заводунда, «Сельхозтехниканың» Кызыл-Мажалыкта салбырында коллективтиг хуралын доктаамал эвес эрттирип, анаа күш-ажылдың сагылга-чурумунун дугайында айтырыларны чугаалашпайн турар.

Шалыпчы күш-ажылдың чылында үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының ажылдакчыларының мурнунда сорулгалар улуг. Оон күүселдезин чедип алырда коллектив кежигүннерин күш-ажылдың сагылга-чурумунга кижизидер, оларның политиктиг билики бедидер, организакчы, чурумнуг чоруун чедип алыр талазы-биле ажылдарны партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары чорудуп, ажыл шагын чогумчалыг ажыглаарынга, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге оларны кижизидер хүлээлгелиг.

СЭКП ОБКОМУНГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

Дүүн СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин-биле ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң делегаттары болгаш комсомол обкомунуң секретарылары партия обкомунга ужурашкан.

Ленинчи комсомолдуң съездизинге уткуштур Тываның комсомолчуларының ажылхеректериниң дугайын, онгу беш чылдың планын күүседиринге республиканың аныяк-өскеннериниң күш-ажылчы салыыышкыннарының дугайын ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары Г. С-М. Иргит чугаалаан.

Тываның экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге комсомолдуң улуг ролюн Г. Ч. Ширшин демдеглээн болгаш кижизидилге ажылын күштелдиреринче, ВЛКСМ комитеттериниң дайынчы арга-шинээзин болгаш оларның ажыл-чорудулгазының дээштинин бедидериниң эргежок чугулазынче комсомол ажылдакчыларының кичээнгейин угландырган. Ол ышкаш Ленинчи комсомолдуң XVIII съездизиниң ажылынга идепкейлиг киржир талазы-биле чедишкинниг болурун бистиң республикадан аңаа баар делегаттарга ол күүзээн.

КЫЗЫЛ СУББОТА

КЫЗЫЛЧЫЛАР БЕЛЕН

Дүүн Кызылга республиканың субботник штабының хуралы болган. Аңаа Кызыл хоорайда субботник штабының начальниги Б. Н. Свирцовтуң өлеткелин дыңнаан.

Кызылдың ажылчы чоннуң Ленинчи субботникке улуг көдүрүүшкүн-биле белеткеннин турарының дугайын эш Свирцов чугаалаан. Хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниде, тудуг черлериниде, автотранспорт болгаш өске-даа албан, организация черлериниде субботник хүнүнде кылыр ажылдарының тодаргай планнары кылдыгган. Үлетпүрде болгаш тудугда ажылчыннар кампан алган материалдары-биле эң бүдүрүкчүлүг ажылдаар деп шиитпирлээн. Субботник хүнүнде мун-мун кижилер торээн хоорайының чаагайжыдылгазынга киржир.

Ол хүн ажылдаан акша-хөрецизиниден 64 мун рубльди кызылчылар беш чылдың фондузунче шилчидер.

БИСТИҢ КОРР.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

Бо чылдың бирги кварталының планныг даалгазын Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агый чери чедишкинниг күүседкен. Оон коллективи пландан ажыр 15 мун рубльдиң продукциязын бүдүрген. Ылангыя оон ыяш болбаазырадыр комбинады үени мурнап турар.

Бо комбинаттың ыяш дилер цехинде Василий Сарлин удурткан бригада квартал планын 100 хуу күүседкен болгаш бүдүрүлгенин чаа технологиязын чедишкинниг шиңгээдип алган.

ЧУРУКТА: В. Сарлинин бригадазының кежигүннери. Оң талазында—бригадир.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧЫРГАКЫНЫҢ ДЕЛГЕМНЕРИНДЕ

Көдээ ажыл-агый культураларын «Чыраа-Бажы» совхоз бо чылын 9355 гектарга чажып тарыыр. Часкы тарылганың манаттынган чымыштыг үе-шагы келген. Шөлдер хардан арылгаш, эрин эгелээн. Совхозтуң Дагыр-Шемиде, Улуг-Ховуда болгаш Алаакта хову турлаглары механизаторларны хүлээп алган. Хову ажылдарын чедишкинниг эрттиреринче тараажыларны кыйгырган лозуңнар астыңган. Чупар-бажыңнар, кызылбулуңнар, столоваялар ажылдап турар. Аңгы-аңгы маркаларлыг тракторлар, көдээ ажыл-агыйның кожуг машиналары, автотранспорт болгаш механизатор кадрлар тракторхову бригадаларында быжыглаттынган. Тараа культураларын хорааннаар ажыл үргүлчүлеп турар.

Үгүй-оол Моңгушка удурткан комсомолчу-аныяктарның трактор-хову бригадазының механизаторлары Дагыр-Шеминиң шөлдеринде чымыштыг иште хаара туттунган. Ында «ДТ—75» база «Беларусь» тракторларны звенога тускайлаан. Звено бүрүзүн дүржүлгалыг механизаторлар удуртун турар.

— Бригаданың механизаторлары ипатовчуларның дүржүлгазын ажыглаарын шиитпирлээн. Техниканы бүдүрүкчүлүт ажыглап тургаш, тарылганы агротехниктиг негелделерге дүүштүр чорудар бис. Агрегаттарны ийи ээлчег-биле ажылдадырын организастаан. Тараа культураларын чажар 18 агрегат белен. Бригада 3000 ажыг га черге ыяны-бүрү культураларны тарыыр. Соруага белен эвес. Ону боттандырарынга күш-ажылды шын организастаары нететтинер — деп, бригадир Үгүй-оол Моңгушка чугаалады.

Хоочун механизатор Ак-Сүге Моңгуш мынча диди:

Часкы хову ажылдары

— СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Сибирьниң болгаш Ыракка Чоон чүктүң хоорайларынга чорааш, Новосибирскиге чугаалаан чугаазын бригадага таныштывыс. Тарылга талазы-биле улуг ужур-дузалыг айтыышкынны эш Л. И. Брежнев берген-дир. Ону күүседиринде-биле ипатовчуларның үлегерин ёзугаар ажылдаарын дутуруштувус. Бригада 1000 га черниң шыгын базырып илииртээр, 2000 ажыг га черни удур аңдарар.

Эниг чылын аңдартынган дилиндектерде үш агрегат шык базырып турар. Оларга база үш агрегат пемежир. Илииртээшкинде трактор агрегаттарының чангыс демиг ажылдаанынын түүнелинде 1000 га черниң шыгын базырары доозулган.

Чер аңдарылгазында Ак-Сүге Моңгуштун, Михаил Куулардың, Виктор Моңгуштуң болгаш өске-даа трактористерниң башкарган агрегаттары хүнде 4,5 га чер аңдарар нормазын 8,6—10 га чедирип турар. 300 га чер аңдартынган.

Совхозтуң база бир тараалап шолу—Улуг-Ховуда иш база хайныккан. Ында аныяктарның трактор-хову бригадазы (бригадири Марастай Куулар) тарылгага багай эвес белеткенген. Бригадада 15 трактор, 60 механизатор быжыглаттынган. Хову турлаа бүрүн белеттеттинген. Көдээ ажыл-агый культураларын 3700 га черге тарыыр. Чайын, күзүн аңдарган 2160 га чер белен. Ында шык базырыышкыны үргүлчүлевишаан. 550 га черниң шыгын базырган.

Хорум-Даг салбырында 37 суттатчы тус-тус звенолар зайы-биле ажылдап турар. Хат-шуурганыг, доңаттыг хүннер турза-даа, суттатчылар ажылын уламчылап, 80 га черни суттаргал.

М. СЕВЕН.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН МЕДӘӘЛЕР

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

СЭКП Кызыл райкомунуң бюрозу болгаш райкүүком бо чылдың бирги кварталының социалистиг чарыжының түүнелдерин чугаалажып көрген. Онгу беш чылдың үшкү чылынын планыг опаалаларын 34 коллектив, 614 кижи хуусаа бетинде, октябрь 7-де күүседирин чыл эгезинде хүлээнген, олар соглээн сөзүн багай эвес күүседип турарын демдеглээн.

«Шамбалыг» совхоз ажылагыйлар аразында социалистиг чарышка бирги черни эллээн. Күүнеге эзт, сүт садарының планын ажыр күүседкен. Төрүүр чүс баш хойга онааштыр 87 хураганны мендi алган. Тиилекчи ажылагыйга партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун акша шаңнады-биле кады тывыскан.

№ 1317 механизастаттынган колонна, Тере-Хол сельпозу, коммунал бүдүрүлгелерниң комбинады социалистиг чарышка тиилекчи болуп үнгеш, шилчиир кызыл туктарны чаалап алган. «Кок-Тей» совхозтуң сүт-бараан фермазы, «Шамбалыг» совхозтуң хойжу бригадазы күш-ажылчы демиселге бирги черлерни алган, вымпел-биле шаңнаткан.

О. СЫМЧААН.

Коллективтиң рапорту

«Шамбалыг» совхозтуң партия, профэвилел комитеттери болгаш дирекциязы социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин хынаарының, ону моон соңгаар күүседирин экижидериниң бир хевири болур күш-ажылчы коллективтериниң рапорт бээрин сөлгү үеде организастап турар.

Чоокта чаа совхозтуң клубунга № 1, 2 хову бригадаларының рапортун ажыл-ишчилер дыңнаан. Бригадирлер Ш. Доржу-оол, С. Ооржак часкы хову ажылдарынга киржир техниканың септелгезин, үрезин белеткелин чымлганнарга чугаалап берген. Часкы хову ажылдарынга беленин коллективтер рапортунда айыткан. Ол ышкаш механизаторлар болгаш тараажылар чаа дужүүтү өстүрер дээш чүү кылырын рапортта бижээн. Рапортту тускай дептерде чараштыр бижээн, ону директорга хүлээдип берген.

Хову бригадаларының ажылында чамдык четпестерни санап бергеннер чугаалаан. Чолаачы Мортуй-оол Серээ чайты чер, күске аңгыс аңдарылгазын көвүдериниче кичээнгейин угландырган. Бо чаазын 5 мун гектар черни удур аңдарып, тарыыр болуп турар. Механизатор Доңгак Допул-оол, Ондар Каадыр-оол санап бергеш, черниң культуразын бедидерин чугулаап көргеннер.

Хову ажылдакчылары боттарының белеткеп алган концертин чыылганнарга көргүзүп, массалыг оюнларны организастаан.

Х. СЕДЕН.

ЧЕМИШЧИДИЛГЕ СӨӨРТҮЛГЕЗИ

«Х Улуг хурал» совхоз бо чылын тарылга шөлдеринге 1500 тонна одекти төгер планныг. Ону А. Дүрүзүекке удурткан механизастаттынган звено соөртүп турар. Ам 1200 тонна чемишчидилге шөлдерде токтүнген. Ажыл аз-даа уламчылан турар.

Өдек соөртүлгезинде тракторист Д. Сендажы, чолаачы В. Бай-Кара эки ажылдап, хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип келгеннер.

С. ДУВАА.

КАМГАЛААР, ХУМАГАЛЫГ АЖЫГЛААР

«Амгы болгаш келир үе салгакчыларының эрге-ажыктарынга таарыштыр черии база ооң байлактарын, суг курлавырларын, үнүш болгаш диригг амытаннар аймаан камгалаарының база эртемге үндезилеп, чөп ажыглаарының, агаарны болгаш суглу арыг тургузарының, бойдус байлактарының орнун катап тургузарын хандырарының эргежок чугула хомчегларын ССРЭ-де ап турар»—деп, ССРЭ Конституциязының 18-ки үүлүнде бижээн.

— ССРЭ Конституциязында, «ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның аргаарыг Хоойлужудулгазының үндезининге» дүүштүр арга-арыгга өрттү болдурбазының дүрүмнеринге бо чылын өскериделерин киргген. Ол дүрүмнер арга-арыг камгалалын улам күштелдиреринге, ында ажыдан турар кижилерге, бүдүрүлгелерниң удуртукчуларынга негелдеп шыңыыраткан. Арга-арыгга өрт болдурбазының чурумун үрээни дээш харысалга күштелгенгеп, 1977 чылда арга-арыгны өрттен камгалаар талазы-биле ажыдын түңнелдерин болгаш 1978 чылда сорулгаларны чугаалашкан республика чөвүлед хуралынга илеткелинге Тыва АССР-ниң ыяш ажыл-агый эргелелиниң начальниги М. А. Гаков демдеглээн.

Хорзунге шык чедишпет, ынг агаарлыг бистиң республиканың девискээринге арга-арыгның ужур-дузазы улут. Ынчангаш арга-арыгны камгалаар, ону тарын өстүрер талазы-биле чамдык ажылдар кылдыгынын илеткелчи болгаш Эрзин лесничествозунуң Нарында техники Г. Ш. Нордуп, Бии-Хемниң райкүүском даргазының орлакчызы М. Н. Моллеров, Каа-Хемниң ыяш ажыл-агыйының директору Ю. А. Кривцов, Барыын-Хемчиктиң райкүүском даргазының орлакчызы М. Г. Верещагин, Тес-Хемниң ыяш ажыл-агыйының директору Д. Ч. Доржу болгаш чөвүлед хуралга санал берген оон-даа өске эштер демдеглээн. 1977 чылда чүгле ол ажылга 2600 муң рубльди киргген (ужар үүлдү ацаа ажыглааны дээш 550 муң рубль база ында киргген).

Арга-арыгга өрттү болдурбас дээш чылдың-па өрт-химиктиг станцияларны, вертолёттарны хондурарынга шөлдерни, өртке удур далиндектерни немей кылып турар. Өрт өскүреринге АН-2 деп 5 самолёт, МИ-1 болгаш МИ-8 деп 3 вертолёт республиканың девискээринде 5 авиасалырларда 95 кижилиг ажылдап турар. Арга-арыг камгалалының 196 ажылдакчызы, 147 кижилиг өрт-химиктиг 20 станциялар эрткен чылын ажылдаан.

Ол ажылга хөй-пинтиниң күжүн база ажыглаан. Пионержи 82 доскуулду, эки туралың өртке удур 89 дружиналарын организастаан. Арга-ажыдарының үезинде харысалга чогундан өрт кывыскан. А ону каш удаа катаптааны дээш В. Лобаченконуң хөрөөн районнуң административтиг комиссиязынче (даргазы С. Б. Монгуш) киргген — амга чедир түүпед чок. Чөөн-Хемчик, Бий-Хем районнарда байдал ооң дээредевес.

Бойдусту камгалаарынга кезээде белен, өрт болу бээрге ону дораан өскүреринге хемчеглерин ап турар «Тыва кобальт» комбинадының директору Ю. И. Колетников, партком секретары В. В. Жестовский, Дуржулга станциязының директору В. С. Сапелкин, ССРЭ-ниң 50 чылы атарыг камгалалынга ыяш ажыл-агыйларының хөй-пинти инспекторларындан 241 кижи кирипкен.

Республика девискээринге өрт айылын болдурбазынга бир код хемчег—өртке айылдыг үеде чонну арга-арыгже киреринге, Тожу, Каа-Хем районнарның арга-арыынче туристер чорударын түр сокдадыр дугаймда Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң айтымыкыны болур. Ооң түңнелинде ол районнарның девискээринде ылаңгыя туристерниң буруузу-биле болгулаан өрттүң саны эрткен чылдыы-биле деңнээрге 80 хуу кызырылган.

Арга-арыгга өрттү болдурбас дээш Балгазынның, Тожу, Каа-Хем районнарның ыяш ажыл-агыйлары ажылды эки организастаан. Каа-Хем ыяш ажыл-агыйында И. С. Чепкасов, А. Е. Лубошников, А. Р. Черепанов, С. Х. Мамошкин; Кызылдың ыяш ажыл-агыйындан Я. Б. Горсков, Н. И. Глушков; Тожунуундан—А. А. Маслов, Н. В. Владимиров, В. А. Гопенко, Шагаан-Арыг ыяш ажыл-агыйының Хайыраканда лесничествозунда С. Чолдак-оол, С. Баскан-оол болгаш оон-даа өскелериниң харыылан турар участоктары үлегерлиг, ында өрт болбайн турар.

Өрт—айыыдыг халан. Чүгле ону өскүреринге эрткен чылын 4329 кижи-хүнү, 478 машина-эзлчег, 86 трактор-эзлчег, 257 ат-хүнү, 20 ажыг муң рубль чарыгдаттынган. Арга-арыгны өрттен камгалаар талазы-биле ажылдың чогуур негелдеге чедир тургустуумаанын ол саннар көргүзүп турар-дыр. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик, Таңды, Улуг-Хем районнарда өрт саны хөй боон турар. Улуг-Хем районнуң чамдык удуртукчулары, көдээ Советтер күүскомнары арга-арыг камгалалынче кичээнгейни коштаткан болгаш өрт болу бээрге чүгле республика штабының болгаш Ыяш ажыл-агый эргелелиниң негелдези-биле ону өскүреринің хемчеглерин ап турары ынчан-даа таарышпас. «ҮТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарының кол агрономнары эштер Молоев, Лобаченко көдээ ажыл-агый ажылдарының үезинде харысалга чогундан өрт кывыскан. А ону каш удаа катаптааны дээш В. Лобаченконуң хөрөөн районнуң административтиг комиссиязынче (даргазы С. Б. Монгуш) киргген — амга чедир түүпед чок. Чөөн-Хемчик, Бий-Хем районнарда байдал ооң дээредевес.

Бойдусту камгалаарынга кезээде белен, өрт болу бээрге ону дораан өскүреринің хемчеглерин ап турар «Тыва кобальт» комбинадының директору Ю. И. Колетников, партком секретары В. В. Жестовский, Дуржулга станциязының директору В. С. Сапелкин, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Мурвакчы» совхозтарның директорлары Б. Г. Чубик, В. С. Очур-оол, Черби көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы В. Х. Кара-оол болгаш оон-даа өске чамдык удуртукчуларны чоргаарал-биле адап турар бис. Ол ышкаш, Балгазын, Барлык, Шуурмак, Аңгаты школалаарының лесничестволары арга-арыгны камгалаарынга идепкейлиг киржип турар.

— Арга-арыгның өрттенин турарынга бистиң ыяш ажыл-агыйларының ажылдакчыларының, буруузунуң эвээш эвес. «Ногаан өңнүүвүстүң» камгаладыынче кичээнгейнивис кошкак-тыр дээрзин мацаа чугаалаар апаар бис. Чамдык лесниктерниң онаашкан ажылынга харысалгазын бедидер, олардан негелдеп күштеддиреринге үе негеп келген—деп, ажылынга мергежээн, школачылар-биле, суурнуң чурттакчылары-биле харылзаалыг ажылдаанындан харыылан турар участогунга чаңгыс-даа өрт болбаан лесник Ф. И. Канонскийниң (Таңды район) саналы черле чөптүг.

Чамдык районнарның удуртукчулары арга-арыг камгалалын код айтырыгга санавас, мал чеминге будук-бүрү белеткээринге бензин-биле ажылдаар хирээлерлиг бригадаларны безин арга-арыгже чорудуп, ылаңгыя өртке айыылдыг үеларде ыяш ажыл-агыйларының удуртукчуларын, тускай эртемниглерин өске ажылдарже чардыктырын турарын соксадырын негээн санаалдар чөвүлед хуралга база болган.

Республиканың девискээринге өртке айыылдыг үе апрель 15-тен эгелээн. Ынчангаш районнарның партия, совет, ажыл-агый удуртукчулары арга-арыг камгалалынче кичээнгейни күштелдирери чугула дээрзин хуралга демдеглээн.

— ССРЭ хамаатылары бойдусту камнаар, ооң байлактарын камгалаар хүлээлгелиг дээрзин ССРЭ-ниң Үндезин Хоойлузунда айыткан—деп, чөвүлед хуралга киржип, ацаа делгеренгей чүве чугаалаан Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының биргы оралакчызы М. Е. Абрамов чугаалаан, республиканың ыяш ажыл-агыйлар, аңныыр-тывыш ажыл-агыйының, балык инспекциязының болгаш бойдус камгалалынга хамаарышкан хөй-пинти организацияларының ажылдакчыларының мурнунда салдынган сорулгаларга ол доктаап, шалынчы күш-ажылдың чылында арга-арыг өрттерин болдурбас дээш бүгү хемчеглерни ап ажылдаарын оларга күзээн.

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарынга арга-арыгны өрттен камгалаар талазы-биле кыйгырыгны чөвүлед хуралдың киржикчилери хүлээп алган.

М. КАЛЧАН.

БИРГИ КВАРТАЛДА

СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунга болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң тоску чыыжының эзлчег чок чедиги сессиязынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң илеткелинде үүлдерни болгаш түңнелдерни база РСФСР-ниң чаа Конституциязының толевилелин бүгү улустуң чугаалажып турганының үезинде аңаа күш-ажылчы харыы кылдыр «Кызыл тудуг» эргелелиниң инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш ажылчыннары ажылдың ажыктыг чоруунуң болгаш шыварның беш чылының үшкү чылының биргн кварталында чамдык чедишкиннерлиг ажылдаан.

«Тыва тудуг» трестиң эң улуг эргелелериниң биреэзи. Кызыл хоорайның кол тудуг организациязы — бистиң эрте-дел керээлиг организациялар-биле кады биргн кварталда 972 муң рубльдің тудуг-монтаж ажылдарын шиңгээдип алыр турган, ону 1 миллион 170 муң рубльге чедирип, планын 120 хуу күүсеткен. Бодунуң күжү-биле 500 муң рубльдің тудуг ажылын кылыр турган, 741 муң рубльге тудуг ажылын шиңгээдип, планын 148 хуу күүсеткен.

Участоктар аразында социалистиг чарыштың эки организаастаанының түңнеланде ийнги тудуг участогу (начальниги В. Варламов) биргн кварталда 187 муң рубльдің тудуг ажылын кылыр турган, 323 муң рубльге кылып, планын 172 хуу күүсеткеш, биргн черни эөлээн.

«Кызыл тудуг» эргелели биргн кварталда 6955 дөрбелчин метр чурттталга шолуп ажыглалга киирер турган, 13041 дөрбелчин метр чурттталга шөлүн ажыглаалга киирип, планын 187 хуу күүсеткен. Чоокта чаа Кызылдың бешки микрорайонунда 129 аал чурттаар делгем цапельден кылган бажыңны тудугжулар кызылчыларга соңнээн.

Бригадалар аразында калбарган социалистиг чарышка биргн черни В. Воронинге удуртканн дашчылар бригадазы алган. Олар 83 муң рубльдің тудуг-монтаж ажылдарын кылыр турган, 106 муң ажырып, планын 128 хуу күүсеткен. Бир ажылчынга онааштыр 4368 рубльдің ажылын кылыр турган, 6656 рубльге чедирип, планын ыракта ажырган. Ол бригададан чаңгыс-даа кижи ажыл шагы үспээн.

Бистиң бригадавыс 73 муң рубльдің тудуг-монтаж ажылдарын кылыр планын 116 хуу күүсеткен. Бир ажылчынга онааштыр кылыр ажылдың планы база ажыр күүсеттингеп. Бригададан чаңгыс-даа кижи ажыл шагы үспейн ажылдаан, ийнги черни эөлээн.

Чамдык четпестер база бар. Биргн кварталда тудуг эргелелиниң 9 бригадаларындан 5 бригада планын күүсетпээн. Кол чылдагаавы — тудугларны туйбу-биле чедир хандырбайн турарында.

База бир чедир хандыртынмайн турар тудуг материалы болза иштики өрээлдериниң гипсолиттен кылган ханазы. Ооң орнунга — туйбу салып, хөй үе-шактыг чидирип, чедишпейн турган туйбуну планда көрдүмээн ажылдарга тудугжулар чарыгдап турар.

1978 чылда чаңгыс-даа кижи чылдагаан чокка ажыл шагы үспес деп Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Михаил Данилович Шиповаленконуң бригадазының эгелекчи саналын эргелелдиң бригадалары деткип, ажылдан турар.

Тудугда профавилел комитединиң талазындан социалистиг чарышты ёзу барымдаалан организастаан, аңаа-ла ай, квартал төнерге ооң түңнелдерни көргүзүг самбыраларынга бижин каардан өске кандыг-даа дуза чедирбейн турар. Ол ышкаш социалистиг чарыштың типдекчилеринге моральдыг болгаш материалдыг деткимчениң хевирлерни тодаргай ажыглаайн турар. Чижээлээрге, 1977 чылдың эгезинде тудуг эргелелиниң начальнигинің дужаалын ёзугаар биргн черни алган бригадага 30 рубльди болгаш вымпелди, ийнги черни алган бригадага 20 рубльди вымпелбиле кады тыпсыр дээн дужаалы 1977 чылда-даа, 1978 чылдың биргн кварталында-даа саазын кыдында аргаан.

С. САНДАН,

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, бригадир.

ТИИЛЕКЧИЛЕРНИ ТОДАРАТКАН

Чоокта чаа СЭКП Эрзин райкомунуң бюрозу-биле райкүүскомнуң кэттышкан хуралынга районнуң ажыл-агыйларының, хойжу бригадаларының, сүт-бараан фермаларының ортузунга организастаан социалистиг чарыштың биргн кварталда тиилекчилерин тодаратган.

Биргн кварталдың түңнели-биле биргн черни «Мөрен» совхозка тывыскан. Ук ажыл-агый биргн кварталда күрүнеге эзт садарының планын 105,3 хуу, суттүүн — 132,5 хуу күүсеткен. Төрүүр 100 хойга онаштыр 99 хураганны менди доруктуруп алган.

Сүт-бараан фермаларының аразында чарышка Ленин аттыг совхозтуң Сайыр-Аксы фермазы тиилекчи болган.

Социалистиг чарыштың түңнели-биле биргн черни алган совхозка, фермага СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Район девискээринде кыштаглаашкын байдалы бо хүннерде берге болуп артпышаан. Ындыг болзаа-даа эрткен чылдың бо үезиниң деңнели-биле алырга, малдың хораары эвзэжээн болгаш ооң чаш төлүн чидириг чок камгалап ап турар.

М. ХОБИГА.

100 ХОЙДАН 106 ХУРАГАН

Чоон-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң аныяк хойжузу Кунгаа Моңгуш онгу беш чылдың үшкү бо чылын эки эгелээн. Ооң кодаында төрүүр 300 ажыг хой хур кыштаан. Хойнуң ооллаашкыны эгелей бергенде, Кунгаа болгаш Зоя Моңгуштар чаш хураганнарны менди доруктуруп алыр дээш бүгү күжүн салган. Төрүүр болгаш ооллаан хойларның чемгерилгезин эки-житкен. Совхозтуң чоруткан сакманщиктери оларга эки дузалашкан.

Аныяк хойжулар бо чылын хой бүрүзүнден хураган алырын хүлээнген. Ол чиик эвес херек. Хөй күш, арга-мергежил негеттинер. Ынчалзажок Кунгаа биле Зоя Моңгуштар берген сөзүнге зэ болуп шыдаан. Ам оларның хоюнуң ооллаашкыны доозулган. Төрүүр 100 хойга онаштыр 106 хураган менди доругуп турар.

ЧУРУКТАРДА: хойжунуң дузалакчызы Зоя Моңгуш хураганнарын чемгерип тур, кажаада хураганнар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Бригадирниң үлегери

Хоочун тудугжу Самдан Хомдусович Адыя—«Чодураа» совхозтуң хоочун мурвакчы ажылдыг кижилериниң биреэзи. Самдан Хомдуевич тудугга 1949 чылда ажылдан киргеп болгаш оон бээр-ле ол буянныг иштиң ёзулуг ээзи болу берген. Ол үеден бээр ооң шевер холу-биле тудуп кылган тудуг-сооруп чаңгыстан саналар чүве болза, та чеже чүве. Самдан Хомдуевичиниң назы-хары улгаткан, ол ам 71 харлыг. Чоптуг дыштанылгазыынче каш чыл бурунгаар үнген болза-даа, күш-ажылчы базымын уламчылавышаан, совхозунуң ажыл-ижинге улуг-хуузун кириштирип чоруур. С. Х. Адыя бо хүннерде совхозтуң тудуг бригадазының бригадиринде ажылдан турар. Ооң удуртканы бригаданың тудугжулары совхозунуң ажыл-ишчилериниге чаа тудуг-сооруну чылдың-на тудуп берип, ажыглаалга киирип турар.

Совхозтуң тудугжулар бригадазы онгу беш чылдың эрткен ийи чылдарында эки түңнелдерлиг ажылдаан. Ол үениң иштинде бригада 350, 500 хой кирер кажааларны, Хараал-Тей сүт-бараан фермазынга котельнаяны болгаш кудукту, 4 чурттталга бажыңны болгаш ажыл-агыйның оон-даа өске тудугларын тутчуп, ажыглаалга киргген.

Самдан Хомдуевич тудугда 29 чыл ажылдап турар. Ажылының талазы-биле ооң арга-дуржулгазы байлак. Ол тудугжунуң ажылынга чеже аныяктарны өөретпээн дээр. Самдан Хомдуевичини мергежилиниң талазы-биле башкызы кылдыр санап чоруурлар совхозта хөй. Ооң өөреткенге чазаныкчылар, нечка салыкчылары бо хүннерде башкызы-биле кады чаңгыс бригадада ажылдап, чурттап чоруурлар.

Хоочун тудугжунуң бригадазы онгу беш чылдың үшкүзүн күш-ажылчы бедик кодурлуушкүннүг эгелээн. Совхозтуң тудугжулары социалистиг чарышты улам калбартыр талазы-биле СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тың болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң совет улуска Чагаазын бүрүүзүнде деткип, ажылынга удуртулга болдурган ажылдап турар. Онгу беш чылдың үшкүзү—шалынчы күш-ажылдың чылында совхозка бир аал ишти чурттаар бир бажыңны, ийи аал ишти чурттаар беш бажыңны, 300 хой кирер кажааны, бода мал кажаазын, ийи кудукту, 500 тонна сенаж салыр оңгарны, чээрби беш машина-техника кирер машина-трактор мастерскаязын тудуп, ажыглаалга киирери көрдүнген. Бригаданың мурнунда ажылдар хөй. Ооң күүседеэ ында ажылдап турар кижилерден кончуг хамааржыр. Ынчангаш хоочун тудугжунуң удуртканы бригаданың кежигүннери «чаңгызы хойу, хойу чаңгызы дээш» деп кыйгырыгны удуртулга болдурган ажылдап турарлар. Найыралдыг, демниг бригада мурнунга салган сорулгазын күүседип шыдаар-даа.

Самдан Хомдуевичиниң бригадазында аныяк тудугжулар хой. Олар хоочун бригадириниң үлегери-биле ажылдап турарлар. С. Х. Адыя тудугга баштай ажылдан келген аныяктарга балдыны канчаар тударындан эгелээш, тудугсооруну шынарлыг тудар деп бодаар болза, чүү барымдаалаарын таймылбырлап, өөредип турган. Самдан Адыя дүүнгү өөренирчилериниң ажылга чаңчыгын, холу дыңзыг ажылдан турарын көргеш, оларга чоргаарланып, сеткили оорүүр. Аныяк тудугжулар Ү. Шагдыр-оол, К. Данзурун дагдыныкчызының үлегери-биле ажылдап, эш-өөрүнге макталдыг ажылдап турарлар.

Хоочун тудугжу С. Х. Адыяның хой чылдарда үреттүңелдиг ажылын чазак үнелеп, аңаа Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу деп атты тывыскан. Ооң хөрөөн «Хүндүлелдиң Демдээ» орден, Ленинчи юбилей медаль каастап чоруур.

Самдан Хомдуевич чүгле ажылынга эвес, хууда амыдырал-чурттаалгазы-биле өскелерге үлегерлиг. Ол он үш уругнуң адазы. Олар ам шуптуу эртем-билиглиг, ажыл-агыйның янзы-бүрү адырында кызымак ажылдап чоруурлар. Самдан Хомдуевичиниң оглу Василий—совхозтуң мурвакчы чолаачыларының биреэзи. Уруу Елена кады ажылдап турар башкыларының хүндүтпез-бүзүрелиг чаалап алган ажылдап турар. Ооң өскелери база ажылгыр, кежээ чоруубиле ажылынга макталдыглар. Ынчангаш чодураажылар ажыл-ишке кежээ бо өг-бүленин мактап чугаалажырлар.

М. ТИРЧИН.

ЭКИ ЧАҢЧЫЛДАРНЫ — АНЫЯК-ӨСКЕНГЕ

Бистиң республиканың сураглыг кижилери —хоочунар Кызылга, Политчырыдышкын бажыңына, апрель 14-тө чыглын келген.

ВЛКСМ Тыва обкомунуң чылдыргаы партияның болгаш комсомолдуң, дайынның база күш-ажылдың хоочуннарының хуралынга олар киржип, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң хөрөөнге боттарының киргген үлүүн анализтеп, сорулгаларны тодараткан. Аңаа «СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш ВЛКСМ-ниң XVII съездазиниң негелделеринге дүүштүр аныяктарның коммунистег кижизидилгезин улам ыңай күштелдирер талазы-биле комсомол организацияларының болгаш хоочуннар чөвүледелериниң сорулгаларының дугаймда» айтырыгны чугаалашкан.

Ол хуралга илеткелчи — ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары А. С. Серен болгаш санал берген хоочунар онгу беш чылдың планыг опаалдаларын күүседиринге Тываның комсомолчулары, ооллар, кыстары төлептиг үлүүн киирип, боттарының улуг акыларындан болгаш адаларындан салган алган чаагай чаңчылдарын уламчылап турарын чугаалаан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң шиптирлериниге дүүштүр аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин үндезиниг-биле эвижидериниге бир кол черни ооллар, кыстарның шериг-патриоттуг кижизидилгези эзлеп турар. Партия обкомунуң удуртулгазынга даянган, комсомол обкому шериг комиссариаттары, ДОСААФ организациялары, хамаатты камгалал штабтарыбиле кады бо талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Эртирип турар көрүлделер, шалынчы айлар, спорттуг шериг-дузаалал хевирлериниң талазы-биле эстафеталар, шериг-техниктиг белетнел талазыбиле шылгалдалар, совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының черлери-биле походтар, «Хөм мячик», «Өрүглүг мячик», «Алдын шайба», «Ак терге» деп клубтарның шаңналдары дээш чарыш дээштиг болгаш ажыктыг талаларын көргүскен.

Бо бүгү ажылдарны эвижидеринге комсомол обкомунуң болгаш республиканың шериг комиссариадының хоорайларының, районнарның комсомол организацияларының ортузунга организастаанын аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезиниг болгаш аныяк ооллар ССРЭ-ниң Чеченсектиг Күштерининг хүрөөлериниге албан эрттиреринге белеткээр талазы-биле социалистиг чарыш улуг рольду ойнаан.

Комсомол комитеттериниң бо болгаш өске-даа ажылдарны чорударынга бистиң хоочунарывыс улуг дузаны чедирип келген. Совет Эвилелиниң Маадырлары Ч. Н. Хомушкуну, Л. Н. Ефимовту, Н. Н. Макаренкону, Н. Н. Кабакты билбес аныяк кажилер бистиң республикада чок. Олар аныяктарның сагыш човангыр кижизидикчилери, комсомол организацияларының организастаан бүгү-ле хемчеглериниң эң-не идепкейлиг киржикчилери.

Аныяктарны совет патриотизмге, совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаагай чаңчылдарынга кижизидер болгаш келир үениң дайынчыларының төлептиг салгалын белеткээр талазы-биле ажылды Чөөп-Хемчик, Каа-Хем, Тес-Хем, Бии-Хем районнарның комсомол организациялары идепкейжиткен.

Чижээ, ВЛКСМ Чөөп-Хемчик райкому аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезиниң айтырыгларын кичээнгейниң төвүнге тургускан. Ол айтырыгларны райкомуң бюрозунга, комсомол хуралдарынга бо-ла чугаалажыр. Районга шериг назылыг болгаш шериг назы четпээн аныяктарның слёттарын, спартакиадаларын, дайынның хоочуннары-биле ужуражылгаларны эрттирери, совет улустуң алдарлыг черлеринге походтарны, шериг-житкен ооннарны организастаары чаңчыл апарган. Шериг билиглерин районда эки пропагандаалап келген. Келир үениң дайынчыларының радиоуниверситеди ажылдан, лекция, беседаларны доктаамал помчуп турар. Районда чамдык комсомол организациялары аныяк ооллар Совет Армиясының хүрөөлериниге байырлаалдыбиле удеп келген.

Совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының черлери-биле республика походунуң VI үе-чадазының түңнелдерин ёзугаар Чөөп-Хемчик районнуң комсомол организациязы ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ол-ла комсомол организациязы ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун ийи чартык чыл улай быжыы-биле тудуп турар.

Аныяктарның шериг албанына эге белеткелин боттандырарының өөредилге болгаш материал-техниктиг баазазын тургузарынче комсомол комитеттери улуг кичээнгей салып турар апарган. Республикада 66 школада шериг хөрөөниг кабинеттерин дерээн. Амгы үеде шериг назылыг болгаш шериг назы четпээн аныяктарны ниити билиг-биле челсетдээринче онза кичээнгей салыры негеттинип турар.

Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниг бир тудуш кезээ — күш-культура болгаш спорт ажылы эзлээн хогжээн. Ынчалза-даа ниитизиг-биле ап көөрге, республикада спорт-массалыг ажылды калбартыры ам-даа чогуур деңнелге четпейн турар. Ылаңгыя ГТО-нуң нормаларын дужаар талазы-биле чарыштыг организастаары чергелиг ажылдар хүннүң чугула айтырыы.

Партияның идеологтуг ажылында бир кол черни аныяктарның күш-ажылчы кижизидилгези, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге оларны кижизидери эзлеп турар. Күш-ажылчы коллективтерни дамчыштыр аныяк ажылчыннарны кижизидери, аныяк ажылчын бүрүзүн социалистиг чарышче хаара тудары, дагдыныышкын шимчээшкинин калбартыры республиканың комсомол организациязының бир кол сорулгазы ол. Республиканың улус ажыл-агыйының бүгү адырларында 300 хире комсомолчу-аныяктар коллективтерин тургускан. Тус-тус кижилериниг чарыжында 35 муң ажыг аныяк ажылчыннар хаара тутунган.

Ылаңгыя аныяк хойжу кадрларны өстүрери комсомол организацияларының мурнунда хүннүң бир чугула айтырыы. Күш-ажылдың хоочуннары бо айтырыгны шиптирлээриниге буянныг үлүүн киирер дээрзинге аныяктар бүзүрелдиг.

Аныяк кижини кижизидера — күрүне ужур-дузалыг улуг, парын, харысалгалыг ажыл дээрзин хуралга санал берген хоочуннар тодаргай чижектер-биле чугаалаанар.

Д. Х. Даржа, дайын хоочуннарының совет комитединиң кежигүнү, партархив эргелекчизи:

— Дайын сөөлүндеги үелерде аныяктар ортузунга шериг-патриоттуг ажылдарга киржип, колдуунда школаларга, өөредилге черээринге ужуражылгаларга хоочуннарның чаагай чаңчылдарының дугайын чугаалап берип турар мен.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ооң төнчүзүнге чедир эрес-дидим тулушкаш келген, амгы үеде тайбың күш-ажылда үлүүн киирип турар хоочуннар бар. Оларның дугаймда копчуг эвээшти бижээн. Ынчангаш чогаадыкчы организациялар оларның дугайын бижиири күзенчиг.

Х. А. Тока-Анчымаа, партияның болгаш күш-ажылдың, пионер шимчээшкининиң хоочуну:

— Бистиң комсомолчуларывыска, ооллар, кыстарывыска хоочун салгалдың кижилери чоргаарлаптыр бис. Шаандагы үеде улустуң чүгле күзеп чораан үүлдери ам оларның холунда-дыр. Аныяктар боттарының арга-мергежилин күш-ажылга, өөредилгеге көргүзүп дээш партия болгаш чазак бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузуп берип турар. «Кымга хойну бергенил—ооң хойну негээр» деп чонуң мергеп сөзү бар болган. Ынчангаш ол бүгүге чедишкиннерни аныяктарга хоочуннар бистер күзээр-дир бис.

Ч. Н. Хомушку, Совет Эвилелиниң Маадыры:

— Дайынның хоочуну болганымда чүгле Тес-Хемниң эвес, харын республиканың өске-даа районнарының аныяктары-биле доктаамал ужуражып, кежээлерге, чыл бүрүде шеригже аныяк ооллар-ны дээрзинге киржип келдим. Ол база кижизидикчи ужур-дузалыг.

Идея талазы-биле бүзүрелдиг чорукту, арга-мергежилди аныяктарга дагдыныкчылар дамчыдып берип турар. Олар бистиң районда хой. Бодум база дагдыныкчы болбушаан, 23 аныяк чолаачыны хүлээнип алган мен. Ол коллективбиле үргүлчү ужуражып, бо мергежилге ынак болгаш ону хүндүлээринге оларны өөредип турар мен. Олар боттарының арга-мергежилин бедидери-биле мөңгө кээп, арга-сүмени база дилеп турар. Бо чылын мээң дагдыныгаым ийи чолаачы партия кежигүнүге кирер күзелин илередип билдиринишкиннерин киргген. Оларга рекомендацияны бердим.

Хоочуннар хуралы республиканың хоочуннар чөвүлелиниг, ооң президиумун соңгаан. Хоочуннар чөвүлелиниг даргазынга О. А. Долгар-ооллу соңгаан.

Партияның болгаш комсомолдуң, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннарының ТЫВА АССР-ниң бүгү хоочуннарынга кыйгырыг хүлээп алган. Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниг талазы-биле ажылды улам күштелдирип, күш-ажылды, өөредилгени коммунистиг ёзу-биле көөр чорукка. Төрээн чуртка ынак болурунга аныяктарны кижизидериге идепкейлиг киржиринче хоочуннарны ында кыйгырган.

В. МААДЫР.

ЧУРУКТА: болук хоочуннар пионерлер-биле кады турлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КОМИССИЯНЫҢ КИРЖИЛГЕЗИ-БИЛЕ

Турак хоорай Советинде өрткен чыдыл болган соңгуладаларның түңнелинде сес доктаамал комиссияларны тургускан. Ыында Советтиң депутаттары шупту хаара туттунган. Олар Советтиң мурнунда турар соруулгаларны амыдыралга күүседиринге эң идепкейлиг киржип турарлар. Од доктаамал комиссияларның арезында хоорайның чурттакчы чонунуң культурлуг база материалдыг децилиф бедиринче угланган айтырыгны пиитпирлежиринге идепкейлиг киржип турар болгаш чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап турар комиссиялар бар. Садыг, пиитиниң чемненилгезиниң болгаш амыдырал хандырылгазының талазы-биле доктаамал комиссия оларның бирээзинге хамааржыр. Ооң ажылын хоорай Советиниң депутады, райкүүскомнуң сан-килдизиниң улуг бухгалтери А. Г. Сорокина билдилиг удуртуп турар.

Эрткен юбилейлиг чылда болуп эрткен соңгулдаларның соонда, комиссия бирги организастыг хуралын чыылдырчугуда айтырыгларны тодарадыр даалганы комиссия кежигүнпери алган турган. Хыналданың түңнелин доктаамал комиссияның хуралынга чугаалашкан болгаш магазиннериниң ажылында илереттиннеген чамдык четпестерни чайладыры-биле чамдык хемчегларни ацаа тодараткан. Оларның күүселдезин кичээнгейге алган.

Хоорайның № 1, 2 столоваяларының ажылынга хамааарыштыр хомудалдар киргеи турган. Комиссия кежигүнпери депутаттар ук столоваяларның ажылын хынаап, оларның ажылында бар четпестерни илереткен. Хоорайның столоваяларында аъш-чемниң ассортиментиниң эвээш, шынары чавыс турганы, хүннүң чаа менюзун тургуспайн, эрги меню-биле ажылдап турганы хыналдадан илерээн. Чамдык аъш-чемниң өртээн көрдүнгениниң улгаттыргаш садып турганы база тодараттынган. Хыналданың түңнелин комиссияның хуралынга чугаалажып, ук столоваяларның ажылдакчыларының дыңнадыгларын ап, четпестерниң тыштып турарының код чылдагааннарын тодарадып, буруулуг кижилер-биле шыңгыы чугаалашкан. Хыналдага киришкен депутаттар столоваяларның ажылында бар четпестерни чайладыры-биле чамдык санал-оналын кирген. Ооң соонда столоваяларның ажылы эжиэзэн. Оларның удуртукчуларының дыңнадыгларын комиссия өй-өйде дыңнап турар.

Хоорай Советиниң садыг, пиитиниң чемнилгезиниң талазы-биле доктаамал комиссияның кылып чорудуп турар ажылының түңнелинде, хоорайның магазиннериниң, столоваяларының ажылы көскүү-биле эжиэзэн. Хоорайның магазиннериниң хөй кезии садып алыкчы барааннарны боду шилип алыр аргаже шилчээн. Чоннуң садыг-биле хандырылгазының культуразы соолгу чылдарда бедээн болгаш садыг ажылынга хамааарыштыр хомудалдарның саны эвээжээн.

Комиссия Советтиң сессияларынга айтырыгларны үргүлүү белеткен, эдеринчи илеткелдерни кылып турар. Бо чорук ажылга улуг дузалыг болуп турар.

СЭКП ТК-ның, ССРӨ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның совет улуска Чагаазында мындыг одуруглар бар: «...Садыгны болгаш чонуң амыдырал хандырылгазын эжиндер талазы-биле харыысалгалыг соруулгалар салдынган». Хоорай-Советиниң садыг, пиитиниң чемненилгезиниң болгаш амыдырал хандырылгазының талазы-биле доктаамад комиссиязы ук Чагааның ол одуругларын бо хүннерде ажылынга удуртулга болдургаш ажылдап турар. Комиссияның кол соруулгазы болза Советтиң девискээринде садыг, пиитиниң чемненилге черлериниң ажылын улам эжиндери-биле кызымак ажылдап, Советтиң үндүрген шиитпирин амыдыралга күүседир дээш чогаадыкчы ёзу-биле улам шудургу ажылдаары болур.

Комиссияның ажылынга ак сеткилдиг киржип турар депутат активчилер хөй. Ындыларга А. А. Шутова, Е. В. Баяндина, А. Г. Гончаров оларны болгаш ооп-даа оскелерни хамаарыштырып болур. Бо депутаттарның идепкейлиг киржилгези-биле комиссия бодунуң соруулгаларын эки күүседип турар.

В. КУУЛАР.

СОВЕТТЕР АМЫДЫРАЛЫ

гаш, кежигүннер аразында даалгаларны хуваап, ажылының уг-шинин тодарадып, чугаалашкан. Комиссияның планында хоорайның чурттакчы чонунуң садыг хандырылгазын эжиндери-биле холбашкан хүн бүрүүнүң эң-не чугула айтырыгларын кирген. Планда көрдүнген айтырыг бүрүзүн амыдыралга боттандырынче чугула кичээнгейни угландырып келген болгаш ооң күүселдезин активке даянып, чедип ап турар.

Садыг бүдүрүлгелериниң болгаш пиитиниң чемненилгезиниң ажылы чер-чер Советтериниң ажыл-чорудулгазында база бир көскү черни эзлеп турар. Олар күрүне садының, хереглекчилер пиитилелдериниң ажылын доктаамал хынап, хайгааралга ап турар болгаш Советтиң девискээринде магазиннериниң, столоваяларның ажылын хайгааравышаап, чоннуң садыг-биле хандырылгазының культурезин улам бедиринче угланган өмчеглерни ап чорудуп турар. Ацаа Советтериниң чанында тургустунган садыг болгаш пиитиниң чемненилгезиниң талазы-биле доктаамал комиссияның киржилгези улуг.

Турак хоорай Советинде бо доктаамал комиссия ажылының планын квартал санында тургузуп турар болгаш Советтиң девискээринде магазин, столоваяларның ажылын эжиндериниче угланган биче эвес ажылдарны кылып чоруткан. Комиссияның кежигүннери тус-туста даалгаларлыг. Ооң күүселдезин доктаамад комиссияның хуралынга үргүлчү дыңнап турар.

Комиссия хоорайның садыг болгаш пиитиниң чемненилге черлериниң ажылын хынаап, ол черлериниң удуртукчуларының дыңнадыгларын комиссияның хуралынга ап турар болгаш эң чугула чамдык айтырыгларны Советке, күүскомга көөрү-биле киирип турар.

Эрткен чылын хоорайның № 4, 6 магазиннериниге хыпалда чорутканы. Ацаа комиссия кежигүннериниңден аңгыда, райпонуң ажылдакчыларын киириштирген. Хыналданың код угланыышкыны мындыг. Садыглаашкынның, хандырылганың культуразын бедидер дээш садыгжыларның канчаар ажылдап турарын көөр. Магазинин барааннар-биле четчеэзин, чоннуң киирген чаныгларының канчаар күүсеттинин турары, күрүне өртектерин сагын турарын хынаары дээн чижектиг чамдык эң шынны чугаалаарындан кортхан. Ол билдингир болбайн аан. Ол болуушкуннар дээш харыысалганы ККП ТК-ның даргазының оралакчызы, КУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң премьериниң оралакчызы Дэн Сяо-пинче чая каап онаагаш, ол үеде Тяньаньмэнь шөлге болуушкуну «контрреволюсчуларның үнүүшкүнү» кылдыр үнелеп көргеннериниң аразында амгы удуртукчулар база турган болгай. Мао Цзэ-дуннуң чөпшээрели-биле ККП ТК-ның Политбюрозунуң шиитпирибиле Дэн Сяо-пинни партияда болгаш чазакта бүгү удуртукчу ажыл-дужаалындан ынчан дужүрген.

Чуртта амгы байдалды тодаргайлап тура, дацзыбаоларның бирээзиниң автору «кыдат резолюция аштырыышкынга таварышкан. Амгы эрге-чагырга болза пролетариаттың эрге-чагыргазы эвес-тир» деп бижээн. «Ажыл-херектериниң ёзулуг байдалы улус массалар мурнукузу ышкаш истеп сүрүүшкүнге таваржып турарын, революцияның тургускан күштери чок кылдырткан, политиктиг болгаш экономиктиг талаларда «дөрттүн» удуртулга болдурган бүгү чүүлдери хеваэр арткан»—деп, ол уламчылаан.

1976 чылдың апрель 13-те КУР-нун чырыдыышкын министри Чжоу Жун-синьниң хилинчектенин өлгенинге хамаарыштыр дацзыбаонуң автору мындыг айтырыг салган: «Ол үеде төп чазакты ким баштап турганыл?» Франс пресстин Пекинде корреспондентизи Пекинде хайгааракчыларның бодап турары-биле алырга, ол айтырыг ийи чыл бурунгаар удуртукчу эрге-дужаалдарны ээлеп турган болгаш бистиң хүннеривисте чурттун башкарылгазында туруп турарларның адрезинче угланган деп демдеглээн.

Ону дужүргениниң соонда «дөрттүн дээрбечи бөлүүн» буруладып турган «коргунчуг хилинчектээшкиннерниң» дугайын сагындыргаш, дацзыбаонун автору «А ам дээредей берген бе? Чок» деп бижээн.

«Оларның демисели ам-даа төнмээн, ол болза чүгле эгези болган деп апрель 5-тиң хөделиишкининин алдарлыг киржикчилерин» хөй санныг дацзыбаолар бүзүреткен. Ынчан болган болуушкуннардаа, ам Пекинде көстүүлеп келген дацзыбаолар-даа чуртта маоисчи корум-чурум-биле кыдат улустуң эптешпээнинин дугайын, маоизм эдлчеглиг кризиске таварышкан дугайын херечилеп турар.

М. ЯКОВЛЕВ,
СЭТА-ның политиктиг тайылбырлакчызы.

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ПРОФЭВИЛЕЛДЕРНИҢ БҮГҮ-ДЕЛЕГЕЙ КОНГРЕЗИ

ПРАГА. Профэвилелдериниң тоску Бүгү-делегей конгрези ЧССР-ниң найысылалында ажылдап эгелээн. Ооң муң ажыг делегаттары 140 ажыг чурттан профэвилелдериниң 356 национал болгаш делегей организацияларын төлээлээн. Делегейниң мындыг калбак шуулганы делегейниң профэвилел шимчээшкининиң төөгүзүнде бир-ле дугаарында чыылган, ол болза, амгы үе-чадада ажылчын шимчээшкининиң калбарганын, чаңгыс эпче болгаш эп-сеткил каттыштырылгазынче бүгү чурттарның ажылчы чоннарының чүткүлдүүн, конгресс чыылдырарының эгелекчизи болган Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының ат-алдарының дугайын херечилеп турар.

Империализмге удур, улустарның тайбыңы болгаш айыыл чок чоруу дээш демиселге профэвилел шимчээшкининиң чаңгыс эвин, ажылчы чоннарның чаңгыс эвин быжыглаарынга бо бүгү-делегей ужуражыышкынының ужур-дузалыын Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының даргазы Э. Пасторино айыткан.

Мооң-биле холбаштыр тайбың дээш, улустарның бот тодараттынып шиитпирлеттинер эргези дээш, империализмге удур болгаш бүгү-ниити деп-шилге дээш демиселге социалистиг чурттарның, хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң ролюн ол онзалап демдеглээн.

Профэвилелдериниң IX Бүгү-делегей конгрезинге Леонид Ильич Брежневтиң байырлыг чагаазын хуралдың киржикчилери диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Совет профэвилелдер делегациязының баштыңы, ВЦСПС-тиң даргазы А. И. Шибаев ону номчаан.

Хуралга даргалакчы Чехословак профэвилелдериниң Төп чөвүлелиниң даргазы К. Гофман Прага шуулганынче чылыг сөстерлиг күүзүшкиннерин чорутканы дээш эш Л. И. Брежневке изии-биле өөрүп чаттириишкинни конгресс киржикчилериниң конгресс киржикчилериниң өмүнээзиндэн илергейлээн. Ол чаагай күүзүшкиннер бистиң конгрезивисте, бүгү чурттарның ажылчы чоннарының чаагай чоруу дээш чаңгыс эптиң ёзузунга ооң чедиишкинниг ажылдаарынга улуг ужур-дузалыг деп, К. Гофман чугаалаан.

Чехословакияның Компартиязының ТК-зының Чиңгине секретары, Чехословак Социалистиг Республиканың Президентизи Г. Гусак конгресстиң киржикчилеринге байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Бодунуң ажыл-чорудулгазының дугайында отчёт илеткелли Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязы конгресстиң киржикчилеринге кииргем. Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының чиңгине секретары Пьер Жансус ону номчаан.

(СЭТА).

МАР-НЫҢ ЧАЗААНЫҢ НОТАЗЫ

УЛАН-БАТОР, апрель 12. (СЭТА). МАР-ның чазаанын КУР-ун чазаанга нотазын апрель 12-де Улан-Баторда болгаш Пекинде кыдат талага тывыскан деп МОНЦАМЭ агентилел дыңнаткан.

Моол Арат Республика КУР-биле харылзааларны чогумчудар дээш чайгылыш чок туржуп турар деп нотада чугаалап турар. Кожа-хелбээ болгаш кады ажылдажылга харылзааларын катап тургузарының ёзулуг шынчы чүткүлүн удуртулга болдургаш, моол тала ийи талалыг характерлиг айтырыгларны таарыштырарынче угланган тодаргай саналдарны кыдат талага чангыс удаа эвес кылып турган.

Ынчалза-даа моол-кыдат харылзааларның амгы үедеги байдалы эң багай байдалда бооп артпышаан. Күрүнелер аразында харылзааларны чогумчудар талазы-биле моол таланын белен бооп турарынга кыдат тала чогуур харыыны бербээн. Оон туржук кыдат тала кыдат-моол харылзааларны чидиглендиреринче, МАР-ның иштики херектеринче холгаарлаарынче угланган политиканы чорудуп турар деп нотада демдеглээн.

Моолдуң иштики херектеринге хамаарыштыр кылган чаа холгаарлаашкынының база бир херечизи болза совет шериг кезектерин МАР-ның девискээринден үндүрер дугайында кылат эрге-чагырганың Совет Эвилелинге кылган негелдези болур деп Моол Арат Республикада санап турарын нотада ооң ынай айыткан. Моолда совет шериг кезектерин найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында моол-совет кереэге лүүштүр, МАР-ның чазаанын дилээн ёзугаар тургусканы билдингир болгай.

КУР-нун удуртукчу бөлүктери МАР-ны Кыдатка каттыштырар дугайында боттарының бодалдарын ажыы-биле, чаңгыс удаа эвес медеглеп турганын нотада айыткан.

Кыдаттың чыл санында күштелдирип турар ажык дайын белеткели МАР-ның айыыл чок чоруунга дөрт айылды тургузуп турар. МАР-ның күрүне кызыгаарының чоогунда районнарга кыдаттың дыка хөй санныг шериглерин мооңнээрин уламчылап, шериг-стратегиг ужур-дузалыг объектилерни тудуп, шериг өөредилгелерин кылып, а ол ышкаш МАР-га удур ямы-бүрү хоралакчы шургуушкуннарны организастап турар.

Ындыг боттуг айылды угаазылалдыы-биле көргеш, чурттун камгаланыр аргазын быжыглаар, айыыл чок чоруун хандырар талазы-биле чогуур хемчегларни алыр ужурга МАР-ның чаза таварышкан деп нотада демдеглээн. Ону барымдаалаап, МАР-ның чазаанын дилээн ёзугаар совет шериг кезектерин моолче киирген болгаш олар моолдуң улусчу армиязыбиле кады МАР-ның хамаарышпас күрүне болгаш девискээр аайы-биле бүрүн-бүдүн турарының камгалалында туруп турар.

Моолдуң бот-тускайлаң болгаш хамаарышпас чоруунга айыыл ам-даа уламчылап турар, кыдат эрге-чагырга моолга хамаарыштыр бодунуң эжелекчи чүткүлдериниң ам-даа ойталаваан, харын МАР-га болгаш ооң эвилелчизи—ССРӨ-ге удур дайын белеткелдерин күштелдиреринден уламчылап турар деп, Моол Арат Республиканың чазаа санап турар.

Бир эвес кыдат удуртулга МАР-га хамаарыштыр бодунуң эжелекчи политиказындан кезээ мөңгеде ойталаар болгаш МАР болгаш Совет Эвилели-биле кожа-хелбээ болгаш кады ажылдажылга оруунче кирер болза МАР-га совет шериг кезектерин тургузарының амгы бар барымдаазы боду-ла чиде бээр ийик. Ооң кажан, канчаар болуру—кыдат таладан хамааржыр деп нотада демдеглээн.

УЛУСТАН КОРТКАН

Даштыкы информация агентилелдериниң дыңнадыг турары-биле алырга, сөөлгү хүннерде Пекинде Тяньаньмэнь шөлге болгаш өске-даа черлерге өлүрткен маадырларның турасказалын демдеглээн хүн-биле холбаштыр дацзыбаоларны (хуудустарны) аскылап каан болган. Оларда чугаа болза колдуунда-ла кыдат найысылалга 1976 чылдың апрель 5-те болган ханныг болуушкуннарның болгаш чуртта амгы байдалдың дугайында бооп турар. Ийи чыл бурунгаар ол хүн Тяньаньмэньге маоисчи политикага—шериг-бюрократчыг өзү-чурумун шыңгыыраанының, политиктиг доктаамал эвес чорукка, экономиктиг бергедээшкиннерге, ажылчы чоннарын берге байдалынга таарышпаан 100 муң хире кижи чыглып келген. Антимаоисчи ол хөделиишкиннин киржикчилерин эрге-чагырга каржыдошкуну-биле базып каап. Найысылалга массалыг тудуп хоругдаашкыннарны чоруткан. Туттуруп хоругдаттырганнарның чамдыызын янзы-бүрү. оон иштинде үр хуусааларга кара-бажыңнаан, чамдыызын адын өлүрген. Пекинден ындыг хөделиишкиннер өске хоорайларже болгаш можуларже пептерей берген. Амгы дацзыбаоларда ол хөделиишкиннерге он-он миллион кижи киришкен деп айтып турар.

1976 чылдың апрельде болуушкуннар Кыдаттың улузунуң болгаш чагырыкчы маоисчи дээди бөлүктүн эрге-ажыктарының дүүшпезинин дугайын бадыткаан. Пекиннин эрге-чагыргалары ол хөделиишкиннерни «контрреволюстуг үнүүшкүн» кылдыр тодараткан.

Пекинде ам азып каан дацзыбаоларнын авторлары 1976 чылдың апрель 5-те үүг болганының чылдагааннарының истелгезин хынамчалыы-биле чорударын болгаш ол истелгениң түңнелдерин парлалгага үндүрерин, истеп сүрүүшкүнге таварышкан кижилерниң херектерин шуут эде көөрүн, олардан бүгү буруудадыышкыннарны дүжүрерин, а ол ышкаш шаажылалга таварышканнарның өг-бүделарының материалдыг эгидиишкинни бээрин негээннер. Барык-ла бүгү дацзыбаоларда «Апрель 5-тиң шимчээшкини делгерезин!» деп лозуннар бар.

Мао Цзэ-дуннуң өлгенинин болгаш «дөрттүн дээрбечи болуу» деп адаар үүлдү чайлаткаанының соонда апрельде болуушкуннарның дугайында айтырыгны дацзыбаоларга хөй удаа көдүрүп үндүрүп келген. Ынчалза-даа Пекиннин амгы удуртулгазы ол талазы-биле чүү-даа ыыттавайн келген.

Пекин эрткен үе дугайында дацзыбаоларда ол бедик шаңналы-биле шаңнаан. Ниитизи-биле үш ай хире үе дургузунда үргүлчүлеп келген «Салют-4» станцияга башкарылгадыг экспедициянның база бир киржикчизи В. Севастьяновту «Союз-9» космос кораблинге чедиишкинниг ужудуушкуну дээш ындыг медаль-биле мурнунда шаңнаан.

(СЭТА-ның корр.).

СҮЛЧЭЭГЕ УДУР

БЕЙРУТ. Империализмниң, сионизмниң болгаш реакциялың сүлчээзинге удур демиселди бүгү-ле аргалар-биле уламчылап чорударындан өске орук бисте чок деп, ацаа болган митингиге Ливанның Коммунистиг партиязының ТК-ның Чиңгине секретарының оралакчызы Ж. Хауи медеглээн. Ливанның мурнуу үүгүнде израиль агрессияга удур демиселге боттарының хүрээлеңин сырый каттыштырарынче чурттуң бүгү деп-шилгелиг күштерин болгаш палестин революцияның дайынчыларын кыйгырып, эжелеттирген ливан девискээрлерни эжелекчилерден хостаары болза амгы үе-чадада эц-не кол база соңгаарладын болбас соруулга болур деп, ол онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

Ливанның мурнуу үүгүнде кадыг-дошкун тулчуушкуннар уламчылап турар. Израиль дайынзырактар агрессияның хемчээлин калбартып турар. Израиль дээрбечилериниң үүлгедиглериниңден Ливанның муң-муң таймың чурттакчылары өлгеп.

ЧУРУКТА: израиль дээрбечи солдаттарының эжелен алганы чурттакчылыг суурда чимаенин чоруп турары.

АП—СЭТА-ның телефотозу.

Циолковскийниң алдын медальдарын космонавтыларга

ССРӨ-ниң ужудукчу-космонавтылары А. Губаревке, Г. Гречкога болгаш П. Климукка чоокта чаа Циолковский аттыг алдын медальдарны тывыскан. 1974 чылдан 1977 чылга чедир орбитага ажылдап турган орбитаның «Салют-4» станциязынга ужудуушкунну боттандырын чорутканы дээш оларны ССРӨ-ниң Эртемпер академиязының ол бедик шаңналы-биле шаңнаан. Ниитизи-биле үш ай хире үе дургузунда үргүлчүлеп келген «Салют-4» станцияга башкарылгадыг экспедициянның база бир киржикчизи В. Севастьяновту «Союз-9» космос кораблинге чедиишкинниг ужудуушкуну дээш ындыг медаль-биле мурнунда шаңнаан.

(СЭТА-ның корр.).

ЧОЛДУҢ ЭКИЗИ

Чодураа суурда холушкак барааннар магазиннинге кире бээр болзуңарза, дөртөв хар ажа берген, сергек характарлыг садыгжы силерни хүлээп ап, эвилец-ээлдек бараан болур. Садыгжының адын Севилбаа Донгаковна Седип дээр. Севилбаа Донгаковна садыг шугумунда ам оң беш чыл ажылдап турар. Ол беш чыл — биче эвес үе. Эрткен он беш чыл ооң ынак ажылынга дадыгыышкынның болгаш арга-мергежилиниң өзүлдезиниң үезин болган. Севилбаа Донгак бо үениң дургузунда өре-самчыгдал кылып Севилбаа Донгаковна—садыг шугумунга чаа-ла ажылдап келген аныяктарның үлегерлиг дагдыныкчызы. Ол хүлээлгезин хоочун садыгжы база ак сеткилдиг күүседип турар болгаш аныяк садыгжыларга ажылының арга-дужулгазын күзелдин-биле дамчыдып турар. Бо хүннерде аныяк садыгжы Январь Донгак С. Седиптиң удуртулгазы-биле ажылдап турар. Хөй эвес үе эртерге, Я. Донгак садыгжының чымыштыг ажылынга чаңчыгып, ажылының угшин, ооң чажыттарын тып, дагдыныкчызының үлегерин корбээн. Ажылынга ак сеткилдиг, садып алыкчыларга дыңнангыр, эвилец-ээлдек болурга, чаңгыс чер чурттугаларга өөдыгжызын хүндүлээр.

Садыгжының эргелекчилээнин бо магазин эрткен чылды күш-ажылчы бедик көргүзүглериг дооскаш, онгу беш чылдың үшкүзүн база бүзүрелдиг эгелээн. Севилбаа Донгаковна садыгжы эжи Уйнук Үзүй-оол-биле кады чыл эгезинден тура шудургу ажылдап, садып алыкчыларның бараанга негелде-хереглелин улам четче хандырар болгаш садыглаашкының культуразын бедидер соруулгазын багай эвес күүседип турарлар. Магазиннің садыгжылары бо хүннерде 1978 чылда социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРӨ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның совет улуска Чагаазын ажылынга удуртулга болдургаш, онгу беш чылдың үшкүзүнде алган социалистиг хүлээлгезиниң күүселдеан дээш ажылдап турарлар. Бо чылдың 1 кварталын магазиннің коллективи эки көргүзүглериг дооскан.

Севилбаа Донгаковна ажылындан хостуг үезинде суурнуң хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар. Ол суурнуң хереэженнер чөвүлелиниң кежигүнү, агитатор. Хөй-ниитичи ол хүлээлгезин садыгжы база ак сеткилдиг күүседип турар.

Садыг ажылдакчыларының мурнунга партия, чазак хүндүлүг болгаш улуг соруулгалары алган. Олар садып алыкчылар-биле хүн бүрү ужуражып, оларга культурлуг бараан болуп, оларның хереглелин четчелээр болгаш ооп-даа өске хөй-хөй ачы-дузаны чедирер хүлээлгелиг. Чодураа суурнуң холушкак барааннар магазиннің садыгжылары ол хүлээлгезин ажыл-херек кырынга ак сеткилдиг күүседип, боттарының күжүн, билиин харам чокка берип, чонунга төлептин-биле бараан болуру чолдуң экизи деп бо магазиннің садыгжылары чоргаарал-биле чугаалап турарлар.

М. КОРГЕН-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Совет садыгжы

«Шамбалыг» совхозтуң мыйыстыг бода мал фермазынга чеде бердивис. Дөрт шыырак эр хамык инектерге көк саван, сиген каап берген, ажаанзыраап-на турлар. Чооду Дадар-оол, Ондар Шуң, Донгак Кинм-оол база Ондар Шыгаар-оол олар болду. Мал чемин мында копчуг камныг, төтчегленгеш чок хуваап, чарыгдан турарын эскердивис. Кажаалар ишинде коошаларны, сиген салыр нагжаларны быжыглап турганы. Мал адаанга тудумдаа саван, сиген октавайн турар.

Совхозтуң партия организациязының секретары Маадыр-оол Будупович Монгуштуң чугаазын сактып келдим: «Инек кадарчызы Дадар-оол Самбуевич Чоодуга бис чоргаарланып турар бис. Ажылынга харыысалгалыг кижинин бирээзи...»

ШЫЫРАК-ЛА-ДЫР

Кадарчылар-биле амыр-менди солушкан соонда, хөөрежип эгеледивис.

— Мыйыстыг бода малдың фермазында чеже баш бода мал бар ирги?

— Бистиң ферманың малы эткир угланыышкынныг чүве— деп. Дадар-оол Самбуевич тайылбырлай аарак чугаалап эгеледи.— Мында шупту бир муң ажыг баш мал бар.

— Силер бодунар каш инек кадарын турар силер?

— 127 инек кадарын тур мен. Кадарчылап ажылдаап, үш чыл ажа бердим. Харыысалгалыг-ла ажыд бо. Мал чудаар болза, бодунга-даа хорамчалыг болур, а ооң чаш толу база чедир алдынмас.

Шыны-ла ындыг. Ынчангаш Дадар-оол Самбуевич кадарган малын чыл санында кыштан хүр кыш ажырар дээш кызымак ажылдап, бедик көргүзүглерни чедип ап-даа келген.

— Эрткен чылын төрүүр чүс инекке опаатыр чеже бызааны алган силер, Дадар-оол Самбуевич?

— 94 бызааны алдым. Бо чылын көргүзүүмну улам бедидер деп бодап турар мен. Кол-ла чүве малга четчир санныг чемни белеткеп алырындан бүгү чүве хамааржырдыр.

Эрткен чылын бо ферманың коллективи сиген-шырбишти хөйү-биле белеткеп алган.

— Кадарчылар 50 тонна сиген кезип белеткээр планныг турган болгаш ону 115 тонна сигенни база көк-суланы берген. Ынчангаш инектеричисти кыш дургузунда тургузу азырап келдивис. Ам-даа азырап тур бис.

Дадар-оол Самбуевич Чооду — мурнакчы кадарчы. Ынчангаш «Шамбалыг» совхозтуң коммунистери ацаа улуг идегелди көргүзүп, партия кежигүнүнүң кандидадынга киирип алган.

Аныяк коммунист чүгле кызымак күш-ажылчы эвес, а өг-бүлезинге сагын човангыр ада. Ол уруг-дарыының кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салып турар. Өг-бүле алды уруглуг. Кадайы Норжай Сатовна-биле уругларын культурлуг, чараш аажы-чаңга, кижизиг мөзү-шынарга кижизидип турар, ийи уруу эки өөредилгелиг.

— Совхозтуң удуртукчулары бистиң ферманың ажылын улам эжиндеринче улуг кичээнгейни салып турар. Биске лекция, беседалар үргүлчү болур-дур. Бодувус солун программалыг концертти белеткежип алгаш, совхозтуң ажылчыннарына көргүзүп тур бис— деп, Дадар-оол Самбуевич чугаалады. «Кижиниң аас-кежин чүдел?» деп диспутту эрттирген бис. Үргүлчү хаактап тур бис. Шыдыраа талазы-биле маргылдаа бо-ла болур. Ол бүгү ажылга шыдаар шаам-биле идепкейлиг киржип турар мен.

Ферманың ажылчыннарының ортузунда социалистиг чарышты улам калбарткан. СЭКП ТК-ның, ССРӨ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын олар политиктиг улуг кодургүүшкүп-биле таныжып көргеш, улам кызымак ажылдап турар. Дөртен дөрт бызааны хүлээпип алган. Ондар Севил хонукта бир бызаадан 1 кг пемелде децзини ап турар. Ооржак Дырастай 39 бызааны азыран, бир бызаадан-на хонукта 644 грамм пемелде децзини чедип алган.

— Эш-оорумнуң мынчаар ажылдап турарынга чоргаарланып турар мен— деп, Дадар-оол Самбуевич оорушкуулуг чугаалады.—Алган социалистиг хүлээлгемни күүседир дээш моон соңгаар-даа кызымак ажылдаар мен.

Бо аныяк коммунистке «Шамбалыг» совхозтуң коммунистери чоргаарланып турар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

МЕДЭЭЛЕР

ТӨРЭЭН ЧЕРИНГЕ ЫНАКШЫЛ

ССРЭ-ниң Конституциязында «Бойдусту болгаш ооң курлавырларын камгалаары — хамааты бүрүзүнүң чугула херээ...» деп айыткан.

Тываның ном үндүрер чери Салчак Тамбаның «Амыргалаар», Даидар-оол Сарыкайның «Буступмаан үүже» деп номнарын чырыкче үндүрген. «Амыргалаар» С. Тамбаның баштайгы проза чогаалы болур. Чогаалда автор Төрээн черинің бойдузун камгалаар сорулгаларны салган.

Апыяк автор Д. Сарыкай «Буступмаан үүже» деп номунда Төрээн черинге ынаан, ооң казар-байлаан шын ажыглаарының дугайында бижээн. Бо авторнуң баштайгы ному-дур. Ооң кол маадырлары — геологтар, инженерлер болгаш арга-арыг ажылдакчылары.

Ол ышкаш тыва школаларының 8—10 класстарының өренникчилеринге А. К. Калаанның «Тыва литература» деп өредилге номун мооң мурнунда үнген номнарга бодаарга, методика, теория талазы-биле тайылбырлар кылган. Чогаалдарның тургузуун ында сайгарган.

Э. МОНГУШ.

УЛУСТУҢ АРТИЗИ

«Мария Николаевна Ермолова — орус театрга бүдүн эпоха-дыр» деп, К. С. Станиславский бижээн. В. И. Немирович-Данченко: «Револючу аныяктарга ол өзулуг-ла өңнүк болгай» деп айтып келген.

Октябрь революциязының соонда, назы-хары улгады берген-даа болза, Ермолова район театрларынга, ажылчын аудиторияларга ойнап чорун турган. 1920 чылдың май 2-де сураглыг артистің сцена ажыл-чорудулгазының 50 чыл юбилейин Москвага байырлалды-биле демдеглээн. Ук байырлал Биче театрга хүндүскүнүн 3 шакта эгелээш, дүне 3 шакта доозулган. Аңаа В. И. Ленин база киришкен. Баштыңчының саналы-биле чуртка бир-ле дугаар «Россияның алдарлыг артизи» деп атты Ермоловага ынчан тывыскан.

О. СОЧЕНЫП.

БЫЖЫГ КОРУМ-ЧУРУМ ДЭЭШ

«Кижи болгаш хоойлу» деп темалыг кежээ көдээ клубка болган. Аңаа «Хоойлу дугайында билиглер» деп лекцияны прокуратура ажылдакчызы юрист К. Чүльдүм помчаан. Ооң соонда «Эң эки корум-чурумнуг болгаш культурлуг агитквартира дээш» деп чарыштың түпелин үндүрген.

Ол чарышка шупту 14 агитквартира хаара туттунган. Бирги черни «Хемчик», пиңгизин —«Шеннe», «Тайбың», үшкүзүн —«Дүжүт» деп агитквартиралар эзелээн.

Кежээге аъш-чем делгелгезин организастааны солун, А. Кокей, С. Бичин, Г. Долгорова, Х. Сесен оларның кылган чемнери эки үнелелди алган. Янзы-бүрү оюннар, танцы база ол кежээ болган.

Кежээниң түпелинде чарышка тиилээн агитквартираларга совхозта партия организациязының болгаш херээженнер чөвүлелиниң шилчиир вымпелдерин, өртектиг шаңналдарны тывыскан.

Бо чижектиг кежээлерни «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында херээженнер чөвүлели план өзугаар организастап турар.

Б. БАРБА.

Бай-Тайга район.

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

АНАТОЛИЙ КАРПОВТУҢ ЧАА ЧЕДИИШКИНИ

1978 чыл шыдыраага делегей чемпиону Анатолий Карповтуң амыдыралынга уттундурбас чылдарның бирээзи боор артар: чоокта чаа ол Югославияның Бугайно хоорайында эрткен гроссмейстерлер маргылдаазынга киришкеш, делегей чемпиону чораан Борис Спасский-биле бирги, пиңгі черни үлешкен; ооң мурнуу чарыында Ленинградта күүгне университединиң экономика факультединге диплом ажылын чедиишкиниг камгалаан; «Шыдыраа Оскары» деп шаңнал-биле беш чыл улаштыр шаңнаткан.

Ол экономика факультединге өөренирин түге шиитпирлээнил, ооң шыдыраа-биле харылзаазы кандыг боон турарыл деп каш чыл бурунгаар Анатолий Карповтан айтыраргa, гроссмейстер мынчаар харылаан:

— Экономика-даа, шыдыраа-даа үе-шакты эң хумагалыг ажыглаарын негеп турар болгай. Ынчангаш оларның негелдези дөмейлешкек: колла түве—үе-шакты шын хуваары.

Диплом ажылының уткашынары болгаш авторга салган айтырыгларга харылар үк бодалдың шыныын бадыткаан. Чемпионуң диплом ажылының темазы: «Хостуг үе-шак болгаш социализм үезинде ооң экономиктиг ужурдузазы». Хостуг үе-шакты копудедириниң орудтарының дугайын бир эгеде айтын турар, а өскезинде—оңу эң ажыктыг ажыглаарының дугайын чугаалап турар.

Гроссмейстер боду ындыг шак-үеин канчаар ажылдап турар ирги? деп диплом камгалап турар үеде оон айтырарга, Карпов мынча дээн:

— Мээң бодумга хостуг үе-шак чедиишпейн турар болганда, оңу эң ажыктыг ажыглаар аргаларны ажылдап турар мен.

Диплом ажылын камгалаары чедиишкиниг эрткен, аңаа ооң мурнунда экзаменнерге харыларынга ышкаш, «кончуг эки» демдекти салган. А. Карпов 1977 чылдың эң дээре шыдыраачызы болганы дээш «Шыдыраа Оскары» деп мөңгүн статуэтка-биле, шаңнатканын база «кончуг эки» демдекке дөмейлеп боор бис. Моон мурнунда чылдарда «Шыдыраа Оскары» деп шаңнал-биле: Бент Ларсен (Дания)—1967 чылда, Борис Спасский (ССРЭ)—1968 болган 1969 чылдарда, Роберт Фишер (АКШ)—1970, 1971 болган 1972 чылдарда шаңнаткылаан болгай. Анатолий Карпов бо шаңналды 1973 чылдан 1977 чылга чедир беш чыл улаштыр алган, база бир янзының рекордун тургускан. Ленинград чурттуг аныяк шыдыраачы «Оскар» шаңналды делегей чемпиону атты албаанда-ла чедип апкан болгаш чемпион апаргаш база ооң өзүн бооп турары мактанчыгдыр.

Бо чылдың июль 16-да Филиппиниериниң Багио хоорайга А. Карповтуң Виктор Корчной-биле чемпион ат дээш салыгары эгелээр. Делегей чемпиону-биле ойнаар эрге дээш В. Корчнойнуң болгаш Б. Спасскийниң аразында шүүдде маргылдааны караам-биле көрген кижи мен, ынчаарда Корчной кижилерни хорададыр, нервилендирип, ажыңдырар байдалдарны кара өжегээр кылыр кижи болду. Делегей чемпиону ат дээш маргылдаа психология талазы-биле ооң даа дүшкүүрлүг байдалга эрнуң бедик адын камгаан эгелээрин манаваан, зона маргылдааларынга белеткени берген кижилер база бар. ССРЭ-ниң шыдыраачылары делегейниң шыдыраа федерациязының бир зоназында кирип турар болганда бо чазын эртер зона маргылдаазының беш тиилекчизин зоналар аразының маргылдаазынче чорудар. Львовка болур ол маргылдаага совет он алды шилиндек шыдыраачылар ойнаар, аңаа Карповтан ашыда зоналар аразының маргылдаазынга киржир персоналдыг эргелерин алган Б. Спасский, Л. Полугаевский болгаш Т. Петросян олар киришпес. Бо маргылдаага хоочуннар Михаил Таль, Василий Смыслов, Ефим Геллер болгаш Борис Гулько, Иосиф Дорфман баштаан алыяктарның салыгары улуг сонуургалды болдурары чугаажок. Б. Гулько болгаш И. Дорфман чуртка бирги чер дээш эрткен чылгы маргылдаага баштай бирги, пиңги черни денге үлешкеш, ооң соонда оларның аразында болган немелде маргылдаага хаймы кылдыр ойнаан, ССРЭ-ниң чемпионнары атты алганнар.

Зона маргылдаазының тиилекчилери ССРЭ-ниң олимпий командазының дөзүзүнге киирер аргалыг болганда олар бо күзүн Аргентинага болур Гамильтон-Расселдин Кубогу дээш маргылдаага киржип болур. Кубокту «Нацилар турнирлериниң» тиилекчизи командага (делегейниң шыдыраа олимпиадазын ынчаар база адап турар) тыпсыр. Ынчаарга бо хүндүлүг шаңналды совет команда он пиңи удаа чаалап алган болгай.

Александр РОШАЛЬ,
ССРЭ-ниң спорт мастери.
(ПМА).

ЧҮГЕ ХОЖУДААНЫЛ?

Тыва хүреш түгле бөстө эвес, Бурят, Якут АССР-лерде, Хакас, Даг-Алтай автономнуг областарда, Усть-Орда, Агинск Бурят национал округтарда соңгу чылдарда сайзырап турар. Бо черлерде аңаа хандыкшылдыг кижилер хөй, ынчангаш тыва хүрешке мергежилдиг мөгелер өзүп үнген. Тыва мөгелер күш-шыдал, техника талазы-биле олардан хожудап турар. Түгде эрткен чылын тыва хүрешке бистиң командавыс бирги черни алган боордан башка, ооң мурнунда чылдарда колдуунда-ла тиилеттирип келген.

Тываның спортчулары бодунуң национал хүрежинге эң-не мергежилдиг болуп, өске мөгелерге төлептиг спортчу үлегер-чижээн көргүзер ужурлуг болгай. Ындыг турбуже, тыва хүреш чаа сайзыраан эгелээн республика, областардан түге хожудай берген бис! Ооң чылдагаанын чүүн-биле тайылбырлап болурул? Ону кысказы-биле бижиир бодадым.

Бистиң республикада уругларның болгаш аныяктарның спорт школалары ажылдап турар, оларның чангызында-даа тыва хүрештиң салбыры чок. Аныяк мөгелерни белеткээр, өстүрериче республиканың спорт комитеди, эки тура спорт ниитилелдери кичээнгей салбайн турарының херечизи бо. Маргылдаага киржир мөгелер каш хонук артканда буу-хаа белеткенген аттыг болур. Бүдүн чыл дургузунда белеткел чорудар дугайында чугаа-даа чорувайн турар. Шак мындыг белеткелден спортка кандыг эки көргүзүүнү чедип ап шыдаар боор. Доктаамал эвес белеткелдің түпелинде бистиң мөгелеривистиң күш-шыдалы кошкак, арга-техниказы четпес болуп турар.

Республика найысыдалынга, районнар төптеринге, бүдүрүлгелерге, совхозтарга тыва хүрештиң секцияларын тургузар хемчеглерни албайн турар. Тыва хүрештиң секциязын суур бүрүзүнге-даа тургузуп алырының бүгү арталары бисте бар. Амгы үеде Культура бажыңы, клуб чок черлер ховар болгай. Ол ышкаш спорт залдарының саны көвүдээн. Чайгы үеде көктүг, шыктыг черлерге организастап болур.

Тыва хүрешти аныяктарга өредип шыдаар дуржулалыг мөгелер район, суур санында эвээш эвес. Секцияларны тургускаш, оларны аңаа тренерлеп ажылдадыр хемчеглерни райхооркүүскомварның спорт комитеттери алыры күзенчиг-дир.

Тыва хүрештиң тренерлерин белеткээрин үе негеп келген дээн бодаар мен. Ынчангаш оларны белеткээр курсту ажыдары ажыктыг болу берген. Орта башкылаар күш-культура институттары доосхан национал кадрлар бөстө эвээш эвес. Хостуг, самбо хүрештерниң теориязын, башкылаарының методиказын олар эки билир, орта үндезилээш, тыва хүрештиң тренерлерин белеткеп болурлар. Ол ышкаш тыва хүрештиң аргаларын, девиирин, өске хүрештер-биле дөмейлешкек үүлдерин олар билирлер.

Республиканың спорт комитеди, «Спартак», «Урожай» эки тура спорт ниитилелдери тыва хүрештиң секцияларын чер болганга массалыг-биле тургузар тодаргай хемчеглерни алыр болза, ынчан аныяктарны орта калбаа-биле хаара тудуп, оларның аразында аныяк талантылыг мөгелерни илередип, өстүрүп, кижизидин ап болур.

Хостуг хүрештиң секциялары чамдык районнарда, совхозтарда, Кызылдың өредилге черлеринде ажылдап турар, а тыва хүрештиң секциязы түге ийи-үш хире. Байдал мынаг турда, тыва хүрешти пептередир, сайзырадыр дугайында канчар чугаалаар боор.

Школачыларның ортузунга национал спорттуң хевирлерин сайзырадыры чугула хемчеглериниң бирээзи. Ону чамдык республикаларның школаларының өредилге программазында белеп киргген. Якут, Бурят АССР-лерде болгаш өске-даа черлерде спорттуң национал хевирлеринге школачыларның спартакиадаларын эрттирери чаңчыл болган. Өөренникчилерни национал спортка хандыкшыдарынга, мергежилдиг спортчуларны белеткээринге ол дузалап турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитеди, эки тура спорт ниитилелдери тыва хүрешти сайзырадыр, ону массалыг болдурар, мөгелериниң мергежилин бедидер дээш тодаргай ажылды чорудары негеттинип турар.

Х. ООРЖАК,
Красноярскиниң политехникиг институдунуң Кызылда филиалының күш-культура башкызы.

Вологданың «Алепушка» ансамбли-садының бичии уруглары уран түүлге хандыкшылдыг. Уруглар комбинадында бичиилерни музыкага хандыкшыдып, ийи харлыындан эгелээш-ле өөредип турар. Ооң ачызында уруглар бичезинден-не музыкага сундулуг болу бергилээр.

ЧУРУКТА: бичии аккордеонистер концерт үезинде.

С. МЕТЕЛИЦАНЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Көрүкчү болгаш чаа шии

ДЕРИЛГЕЗИ ЧАҢГЫС ААЙ

Республиканың чаа хөгжүмшии театрының ажыглалда киргенин көдээнің ажыл-шиилерге база билир бис. Ону барып сонуургап көөр күзел кылга торуттунмес боор. Мен базыла ажок көрүксээн мен. Аңаа чогаалчы К. Кудажының «Бедек-кыс эмчи» деп чаа шиизин бир-ле дугаар көрдүм. Ажылчы кон хостуг шагын ажыктыг кылдыр эрттирип дыштанырынга чаа театр тыарымчалыг-алдыр. Делгем, ырык, чараш-даа-дыр! Ол шиини көөр дээш, чыглыг келген көрүкчүлер-дүр олуттарда шыгыт долу болду.

Кежеге-даа ажыттынган. Зал, улус чок чүве дег, ыржым-шыпшым-на баргаи. Шиниң уткашынарын, артистерниң оонкүүселдезин ниитизи-биле эки дээр боордан башка чүүү-даа чугаалавас мен. Солун-на чорду! Бо шиин № 38 «Улуг-Хем» альманахтан база сонуургап номчаан кижи мен. Ам сценага «дириженидиптерге» көөрге, бир янзы боор чүве-дир. Ооң дериг-херексел, чүрүк-каастал-газыг немептерге, улам солун, чараш кыдыр көстүр боор-дур.

Харын мен маңаа чүгле шимелде-каастала дугайын чугаалаксаар бодадым. Шиде өг-биле майгынныг колдады көргүзүп турар. Мен бодаарымга, ол дериге мырыңай чаңгыс аай апаргаш, карак эригип каардыр. Арнында тыва угуулалыг майгын, өг турун-ла турар. Чамдыкта артистер ооң кырынче үнмерлежип үне халчы-даа берген турар, ону кайгаар кижи-дир мен. Олурар орун-сеазын ким кырлап чораан боор деп бодаа төрүттүнер, ол мөзээ чараш эвес кылдыр көзүлдү.

Тыва өгну эскерип көрээлиңер. Демги-ле майгын барык хевээр. Ийи аптара, сава-саңда аймаа бар. Эжик, хана, ширгек-дөжек деп чүве көзүлбес. Кысказы-биле чугаалаарга, өг шинчизи көзүлбейн турар. Арны угуулалыг, чараш аптарларның иштиг курес. Ынаар чүве сугарга, дүвүнге барын хоп дээн даажы үнер чорду.' Ону билип каан, көрүкчүлер каттырыкы берген. «Бараанны чалгай, иштиг хоп аптаралар-дыр» деп сымыражыр-даа улус дыңналыр болду.

Сцена тырыкыланыл турар болганда, бир талазынга ёзулуг өг, өске талазынга ёзулуг майгын кылып ап болбас бе?

А. ДАМДЫН.

Эрзин район.

ХӨЙҮ ЧАҢГЫЗЫ Д Э Э Ш...

Ол ясли-садты «Бай-Тал» совхозтуң күсели-биле турускандан бөөр үш чыл чоткен. Ам ында малчыннарның, ажылчыннарның, албан-хаакчыларның уруглары хаарга туттунган. Ниитизи-биле 55 уругларның барык чартык кезии ында чурттап, дүн-хүн чок өзүп доругун турар.

Бо комсомолчу-аныяктар коллективи онаашкан ажылхерээнге харысалгалыг. Олар хөйү—чаңгызы дээш, чаңгызы—хөйү дээш деп принципбиле ажылдап турар. Ясли-садта кижизидикчилер, өскедаа ажылдакчылар бичии чаштарны төлептиг ажы-чаңга кижизидирилге, культурлуг өстүрериге ак сеткилдиг, сагыш човангырын көргүзүп, ала-ие-биле сырыг харылзаалы туткан.

Коллективте кижизидикчилер, аңаа ажылчыннар-даа хүнүүн, неделяның планнарлыг. Кымның түүү кылырын ында чогаадыкчы ёзу-биле планнаан. Кылдыгаан ажылын неделяның понедельник санында чылгаш, түүнен өөр. Ынчангаш кижи бүрүзү бодунуң ажылынын утланыышкынын эки билир.

Ясли-садтың ажылдакчылары темалыг кежээлерни көдээ культура бажыңынга бо-ла эрттирер. «Бичии уруглары шын кижизидери» деп темалыг кежээге хөй чоп чылган. Уруглары өстүрериге ада кижиниң ролюнуң дугайында конкурсту эрттирип, солун айтырыгларны сайгарып, аңаа аныяк аларны кириштирген. «Рак аарыгынын тыптын келир ужуктары» деп лекцияны ол садиктиң эмчизи Н. Лагбаа клубка номчаан. Ооң соонда садиктиң «Айлаң кушкаш» деп уруглар ансамблиниң концерти болган. Мындыг солун утка-шынарлыг кежээлерни бо-ла организастап турар.

Комсомолчу-аныяктар коллективинде кижизидикчилер Р. Калга-оол, Р. Чөгээ, Л. Араптан, Н. Төрештей, музыка башкызы Г. Кандан, чүүн Н. Лагбаа , олар боттарының ажыл-хөрээнин ёзулуг мастерлери деп чонга мактадып турар.

Ясли-садтың коллективи С. Каадыр-оолдуң «Ачылып салчаашкын» деп чаңгыс кежегелиг шиизин белеткеп, солун программалыг концертти база белеткээш, чонга сонуургадып турар.

Т. САЛЧАК.
Бай-Тайга район.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 18-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.35—Эртепги гимнастика.
10.55—**«Чаңгызы шуптузу дээш, шуптузу чаңгызы дээш».** Ленинградтан дамчыдылга.
11.35—**«Баштайгы рейс».** Уранчечен телефильм.
12.50—Аныяк күүседикчилерниң концерти.
13.50—16.00—Чаңсар.
16.00—Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмперинің программазы: **«Эльбрус болгаш Кавбек чаныда», «Профессия дугайында бодал», «Моңгеде далай-биле».**
16.55—**«Бодан болгаш кылып бил».** Аныяк техниктерге дамчыдылга.
17.40—**«Кодээ: Ажыл-херектер болгаш айтырыглар».**

КЫЗЫЛДАН

18.25—Телемедээлер.
18.40—Киножурнал.
18.50—**«Руль артында».** Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.40—**«Дугуй».** Мультфильм.
19.50—**«Узуп хүннер айы».** Хөй серилыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1 болгаш 2 серизи.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—**«Мариэтта Шагинян».** Телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги фильм.
23.55—00.35—А. Скрябинниң чогаалдарындан концерт. Төпгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.25—**«Ногаан марш».** Фильм-концерт.
18.55—**ВЛКСМ-ниң XVIII съезадизинге уткуштур».**
19.30—**«Бодунуң шугумуз».** Документалдыг фильм.
19.40—**«Челээш».** Спорт программазы.
20.10—20.30—**«Джалиль. Демиселдиң арыннары».** Документалдыг фильм.

Агаар

Бүгүн республикага эдир булуттаар. Чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 3—8 градус, чамдык черлерге 9—14 градус чылыыр.

Кызыга база аяс хүн болур. Янзы-бүрү угланыышкынныг хат кошкак. Агаар дүне 11—13 градус соор, хүндүс 5—7 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

АПРЕЛЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дунуң төнчүзү» 10.30, 13.00, 16.00, 18.30 21.00, «Даг бажы» 16.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чаңгыс классчылар» 9.10, 10.50, «Киноклуб: Элээди ооп болгаш хоойлу» 15.00, 17.10, «Түрег» 12.[illegible], 19.20, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Салым-чол» 15.00, 18.00, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Идея бар» 15.00, «Езулуг ынакшыл» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ОРУККА БОЛГАН ТАВАРЫЛГА

Кижилерниң арын-нуурунге холбашкан боорга, бо болган таварылганы солунга бижикседим. Мартының 23-те Туранда Кызылче улуг автобуска (№ 30-60) хөй кижи чорул олурдувус. (Ук автобус Хадыңдан келген). Кыргыннардаа, аныяктар-даа, чаш уруг туткан иелер-даа бар болду. Автобус (чолаачы И. И. Грудинин) ак черлерге дүргени сүргей маңнап-маңнап, тайганың дожунге келгеш, ону өрү «бустап» каап оожум чүткүп үнүп олур. Автобус иштиниң ышкам иши-даа кончуг апарды. Удумзурай хона берилтир мен. Автобус иштин сыңмас кылдыр хыйланып кончуттунган үннерден отту чаштап кедим. Ол каржы-дошкун үннер аразында мурнуку олутта не кижиниң кээргенчиг човуурттаан үнү дыңналды. Ол дээрге божуур кижиниң үнү болду. Орукка автобустуң кадыг чоруунга хоокүнүнүн ишти-даа шимчей берди ыйнаан, божуур ийин чазыптыдаа ыйнаан. Ол дугайын не херээженнер чолаачы биле Туранның автовокзалынын билет садыкчызынга ажыыбиле чугаалап, тургузарын дилеп чорду. А олар божуур деп баргаш не херээжеен кижите доң сеткилги көргүстү.

— Мал-маган эвес, божуурун билинмес кандаай кижил?—деп, билет садыкчызы херээжеен кижиниң хыйыртап каан хыйланын чораанын ол автобустуң пассажирлерни шупту кайгаан.

А чолаачы аңаа улаштыр дүрвок сестрин то каап-ла орар болду:

— Мээң херээм эвес-тир. Чок болза автобустан дүжүр октаптар мен! Билир чүвеңер чок. (...Оон ыңай бижиири безин эгенчиг).

Ол дээрге, чүү кандыг-даа болза, орукка болган берге таварылгага дузалажырын бодаваа кончуг доңгун сеткилдиг кижилер-дир. Бо бүгүнү Туранның № 2 ортумак школазының хоочун башкызы коммунист А. Арапчор-даа көрүп, дыңнап, демги ишти кээрни райхооркүүскомварның спорт комитеттери алыры күзенчиг-дир.

Тыва хүрештиң тренерлерин белеткээрин үе негеп келген дээн бодаар мен. Ынчангаш оларны белеткээр курсту ажыдары ажыктыг болу берген. Орта башкылаар күш-культура институттары доосхан национал кадрлар бөстө эвээш эвес. Хостут, самбо хүрештерниң теориязын, башкылаарының методиказын олар эки билир, орта үндезилээш, тыва хүрештиң тренерлерин белеткеп болурлар. Ол ышкаш тыва хүрештиң аргаларын, девиирин, өске хүрештер-биле дөмейлешкек үүлдерин олар билирлер.

Республиканың спорт комитеди, «Спартак», «Урожай» эки тура спорт ниитилелдери тыва хүрештиң секцияларын чер болганга массалыг-биле тургузар тодаргай хемчеглерни алыр болза, ынчан аныяктарны орта калбаа-биле хаара тудуп, оларның аразында аныяк талантылыг мөгелерни илередип, өстүрүп, кижизидин ап болур.

Хостуг хүрештиң секциялары чамдык районнарда, совхозтарда, Кызылдың өредилге черлеринде ажылдап турар, а тыва хүрештиң секциязы түгле ийи-үш хире. Байдал мынаг турда, тыва хүрешти пептередир, сайзырадыр дугайында канчар чугаалаар боор.

Школачыларның ортузунга национал спорттуң хевирлерин сайзырадыры чугула хемчеглериниң бирээзи. Ону чамдык республикаларның школаларының өредилге программазында белеп киргген. Якут, Бурят АССР-лерде болгаш өске-даа черлерде спорттуң национал хевирлеринге школачыларның спартакиадаларын эрттирери чаңчыл болган. Өөренникчилерни национал спортка хандыкшыдарынга, мергежилдиг спортчуларны белеткээринге ол дузалап турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитеди, эки тура спорт ниитилелдери тыва хүрешти сайзырадыр, ону массалыг болдурар, мөгелериниң мергежилин бедидер дээш тодаргай ажылды чорудары негеттинип турар.

Х. ООРЖАК,
Красноярскиниң политехникиг институдунуң Кызылда филиалының күш-культура башкызы.

Мораль темазынга

чүүлдер ол-ла девиденчиг бачым шактарда билдинмээн. Доора айтырыглар салыры эпчок-даа, ол кымныг-даа сагыжына кирбээн, а херек чүгле ийи божудуп алыры, дарый дузаны чедирери! Аңаа чораан чылыг, чымчак сеткилдиг кижилерге ол үе-шактарда ооп өске кандыг-даа айтырыг турбаан!

Ам канчаар, үе-човуур берге-деп келген, каш-ла минута болгаш бичии хамааты торуттүнер, ооц-даа, ийин-даа амы-тынын ап, хиннин кезер херек! А чолаачы «мөңгө хамаан эвес» дээш, хаайга-даа каклайн халытпышаан. Билет садыкчызы не кижи демги-ле доңгун чаңын көргүспүшаан, хыйыр-кылчаң чоруп олур. Терецээп суг савазын ажа халын келгилээр-ле болгай. Ол ышкаш, ийин кээргээш, сеткили аараак улуг, биче кижилер олуттарындан тура халчып кээп, чолаачыдан тургузарын негээннер. Доңгун сеткилдиг ада чолаачы хыйлапы-хыйлапы доктаадыпты.

Эр улусту болгаш бичии уругларны үндүрүтүвүс. Мөгден улуг назылыг кижи ында чок хире. «Божудулга бажыңынга ажылдап-даа чораан кижи болгай мен. Мындыг таварылгада, ам канчаар херээжен эшке дуза чедирер аңаар. Дириг чораан кижиге чүү таварышлас боор» деп бодап келдим. Экизи көргеш, бир кижи кестик тып эккелди. Өске бир эшке торгу материалдыг четки-сумка чораан. Ооп удазының үзе кезии алдывыс. Автобус иштиге бодаан не кижиниң телүү ындыг чүүлдерни ажылап турганы, хиннин кестим. Олчавыс ол болган. Торуттүнген бичии кижиниң үнү бир-ле дугаар автобус иштинге чаңгыланып үнген...

Чолаачы биле билет садыкчызындан өскези—болуур не кижи дээш сагыш аарып чораапар «Эр хөй!» деп меди мактап, карактары чайнап турдулар. А демги ийи доңгун сеткилдиглериниң хавактары дүглүпчек хевээр. Кирип келгеш, чүү-даа болбаан чүве дег, олуттарын эолегилепти. Чорунтувус...

Кижи—кижи-ле болгай. Барып-барып, не кижи ындыг берге таварылгага таваржыр-та, буян чедиреринің орнунга, бужар бак сеткилин көргүзер ийи-чаңгыс кижилер чоруурунга дыка-ла хомудаңчыг чорду ийин.

С. КУУЛАР,
Сесерлиг 8 чыл школазында башкы.
Бин-Хем район.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орааткыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийн амыдырал киллериниң 2-37-13, пропаганда киллериниң 2-31-75, культура киллериниң 2-23-54, өөдээ ажыл-агый киллериниң 2-21-47, улетөөр киллериниң 2-22-64, чаваа киллериниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 121.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчуу, бажың № 1). ТС—00719.